

České e-knihy v
českých
knihovnách:
ekonomická studie
Národní technická
knihovna (NTK)

FINÁLNÍ VERZE

Verze dokumentu k 31. 12. 2012

Toto dílo podléhá licenci Creative Commons Uveďte autora-
Neužívejte dílo komerčně-Nezasahujte do díla 3.0 Česko

Studie byla podpořena dotací Ministerstva kultury ČR Veřejné
informační služby knihoven, VISK 3 - Informační centra veřejných
knihoven 2012.

Obsah

Obsah	1
Seznam tabulek a obrázků	4
Seznam zkratk	5
1 Manažerské shrnutí	6
2 Popis současného stavu – zahraniční zkušenosti	9
2.1 Procesní pohled na zpřístupnění e-knih v knihovnách	9
2.1.1 Subjekty podílející se na zpřístupnění e-knih v knihovnách	9
2.2 Business modely	11
2.2.1 Model trvalého přístupu (jednorázového nákupu)	11
2.2.2 Model předplatného	12
2.2.3 Model „pay-per-view“ (platba za využití)	14
2.2.4 Model přímý vztah autor – knihovna	15
2.3 Faktory ovlivňující ekonomickou stránku modelu	17
2.3.1 Počet souběžných uživatelů jednoho „výtisku“ e-knihy	17
2.3.2 Počet výpůjček za rok/na licenci	18
2.3.3 Přístup uživatelů k e-knihám	18
2.3.4 Digital Rights Management (DRM)	19
2.3.5 Kompatibilita čtecích zařízení	20
3 Náklady na vydání e-knihy	21
3.1 Původní české dílo	22
3.1.1 Vydání a distribuce knihy vydavatelem	22
3.1.2 Vydání knihy v přímém vztahu autor – knihovna	25
3.2 Překládová literatura s průměrným obrazovým aparátem	26
3.2.1 Vydání a distribuce knihy vydavatelem	26

3.2.2	Vydání knihy v přímém vztahu autor – knihovna	27
3.3	Porovnání nákladů na vydání e-knihy	29
4	Náklady na zpřístupnění e-knih	30
4.1	Vyhodnocení odpovídajících nákladů na SW	30
4.2	Metodika kalkulace optimálních poplatků	31
5	Vyhodnocení návratnosti investice na vydání e-knihy	32
5.1	Vydání a distribuce e-knihy vydavatelem	32
5.1.1	Metodika výpočtu.....	32
5.1.2	Předpoklady výpočtu	32
5.1.3	Výsledné hodnoty	33
5.1.4	Faktory ovlivňující výnosnost investice	34
5.2	Vydání e-knihy v přímém vztahu autor – knihovna.....	34
5.2.1	Metodika výpočtu.....	34
5.2.2	Předpoklady výpočtu	35
5.2.3	Výpočet a výsledné hodnoty	36
5.2.4	Faktory ovlivňující výnosnost investice	38
6	Ekonomická efektivnost nákupu e-knihy pro knihovnu	40
6.1	Obchodní podmínky pro nákup e-knihy knihovnou.....	40
6.2	Vyhodnocení nákladů na pořízení e-knihy	40
6.2.1	Obecné předpoklady.....	40
6.2.2	Nákup pro jednoho souběžného uživatele.....	41
6.2.3	Nákup pro tři souběžné uživatele.....	42
6.2.4	Nákup pro neomezený počet registrovaných uživatelů.....	43
6.2.5	Dočasné zpřístupnění v rámci předplatného	45
6.2.6	Pay-per-view.....	46
7	Rizika spojená se zpřístupněním e-knih v knihovnách	49
7.1	Rizika jednotlivých účastníků	49

7.2	Prognóza dopadů zpřístupnění e-knih v knihovnách	51
8	Právní analýza zpřístupnění e-knih v knihovnách	52
8.1	Popis situace	52
8.2	Právní otázky.....	52
8.3	Relevantní právní předpisy.....	53
8.4	Analýza právních ustanovení s ohledem na položené otázky	53
8.5	Závěry právní analýzy	56
8.6	Doložka o zpracování právní analýzy.....	56
9	Použité zdroje	57
10	Přílohy	58
10.1	Příloha č. 1 – Modelová licenční smlouva	58

Seznam tabulek a obrázků

Seznam tabulek

Tabulka 1: Výhody a nevýhody modelu trvalého přístupu	12
Tabulka 2: Výhody a nevýhody modelu předplatného	13
Tabulka 3: Výhody a nevýhody modelu „pay-per-view“	15
Tabulka 4: Výhody a nevýhody modelu přímý vztah autor – knihovna	17
Tabulka 5: Přehled nákladů na vydání knihy	22
Tabulka 6: Náklady na vydání tištěné knihy – původní české dílo, vydáno a distribuováno vydavatelem	23
Tabulka 7: Náklady na vydání e-knihy – původní české dílo, vydáno a distribuováno vydavatelem	24
Tabulka 8: Náklady na vydání e-knihy – původní české dílo, vydáno knihovnou	26
Tabulka 9: Náklady na vydání e-knihy – překladová literatura, vydáno a distribuováno vydavatelem	27
Tabulka 10: Náklady na vydání e-knihy – překladová literatura, vydáno knihovnou	28
Tabulka 11: Porovnání nákladů na vydání odborné e-knihy	29
Tabulka 12: Náklady vytvoření a provoz technologické platformy pro zajištění výpůjčky e-knih	30
Tabulka 13: Počet prodaných kusů původní české odborné e-knihy potřebný pro pokrytí investice vydavatele	33
Tabulka 14: Počet prodaných kusů původní české odborné e-knihy potřebný pro pokrytí investice vydavatele	33
Tabulka 15: Průměrný počet výpůjček titulu na NTK	36
Tabulka 16: Výpočet nákladů na 1 výpůjčku původního českého díla vydaného v elektronické podobě knihovnou	37
Tabulka 17: Výpočet nákladů na 1 výpůjčku překladové literatury vydané v elektronické podobě knihovnou	37
Tabulka 18: Rizika zpřístupnění e-knih v knihovnách	50

Seznam obrázků

Obrázek 1: Proces zpřístupnění e-knih v knihovnách	9
Obrázek 2: Výpočet výnosnosti investice vydavatele na vydání původní české e-knihy	32
Obrázek 3: Metodika výpočtu výnosnosti investice knihovny do vydání odborné e-knihy	35
Obrázek 4: Výpočet počtu potenciálních výpůjček e-knihy za 5 let	37
Obrázek 5: Výpočet ceny licence na e-knihu pro neomezený počet souběžných uživatelů	44
Obrázek 6: Výpočet ceny ročního předplatného e-knihy	46

Seznam zkratek

CC	Creative Commons
ČVUT	České vysoké učení technické v Praze
DRM	Digital Rights Management (správa digitální práv)
EIZ	Elektronické informační zdroje
NTK	Národní technická knihovna
SW	Software
VŠCHT	Vysoká škola chemicko-technologická v Praze

1 Manažerské shrnutí

Knižní trh zažívá změny. Možná největší od časů pana Gutenberga. Digitalizace, elektronizace a virtualizace jsou nezastavitelné a pronikají do každodenního života v podobě elektronických časopisů a knih. V oblasti beletrie využívání elektronických knih dosahuje nárůstu o desítky procent ročně. Sledované trendy v zahraničí jsou více než výmluvné. Lze očekávat podobný trend i v oblasti odborné knihy?

Náklady na vydání e-knihy

Při reakci na nové trendy bývá položena základní otázka, v jakých aspektech je nový produkt jiný, než ten současný. Z nákladového pohledu se **fyzická kniha oproti elektronické knize výrazně neliší**. Vstupem pro knihu bývá kvalitní text, který si u obou případů zaslouží odpovídající honorář. Rovněž redakční práce, korektura, grafická příprava, sazba či překlad postihují obě verze knihy. Výši těchto nákladů lze samozřejmě různě ovlivňovat, ale s možným dopadem na výslednou kvalitu díla, která je v oblasti odborných knih rozhodující.

Výrazným rozdílem mezi dvěma formáty je **výroba knihy**, která u e-knihy samozřejmě odpadá, ale e-kniha si vyžaduje převod do formátů pro čtecí zařízení. Dalším rozdílem je uchopení **distribuce**. Ani jeden formát knihy se neobejde bez nákladů na zprostředkování ke konečnému uživateli. Lze ale předpokládat, že na distribuci virtuální publikace bude využito méně finančních prostředků, než v případě knihy fyzické.

Náklady na zpřístupnění e-knihy

Rozhodující předností je **rychlost zprostředkování a přístupu** k elektronickým knihám ve srovnání s fyzickými knihami. Náklady na zpřístupnění tvoří z převážné většiny výdaje (investice) do platformy, která slouží pro zprostředkování výpůjčky e-knihy (resp. zajištění dočasného zpřístupnění obsahu e-knihy prostřednictvím licence či sublicence, které pro zjednodušení dále v této studii označujeme za výpůjčku e-knihy) mezi knihovnou a zákazníkem, a provozními náklady vynaloženými na správu, udržení a rozvoj aplikace.

Důležitým hodnotícím kritériem investice do platformy je její **návratnost**. S ohledem na platnou legislativu¹ není poplatek za výpůjčku knihovně možný. Stejně tak není možné náklady na pořízení a výpůjčku e-knihy zahrnout pomocí paušální částky do registračního poplatku.

S ohledem na současný stav trhu stojí rovněž za zvážení uzavření obchodního partnerství s některým z obchodníků s EIZ, kteří disponují technologickými prostředky a mohly by je přizpůsobit potřebám knihovny v oblasti e-knih. **Poplatek za tuto službu** může být pro knihovnu ekonomicky výhodnější než zajištění technického řešení vlastními silami.

Vyhodnocení návratnosti investice na vydání e-knihy

Investice do vydání e-knihy je hodnocena jako jakákoliv jiná investice. Každá investice má předpokládanou dobu životnosti, odhad nákladů na vytvoření investice a očekávaný odbyt (dle vyvolání zájmu u určitého počtu zákazníků). Tyto faktory ovlivňují její splacení a tedy i **úspěšnost investice** (jakkoliv lze o investici do odborné knihy smýšlet jako o „tvrdé“ ekonomické investici bez socioekonomického efektu).

Jestliže nebude knihovna čerpat na vydání vlastních e-knih účelovou či jinou formou dotace, **musí k tomuto hodnocení přistoupit**, neboť by musela vydávání e-knih dotovat z vlastních provozních prostředků a je možné, že by se nedostávalo finančních prostředků na jiné běžné činnosti knihovny, nebo přenechat tuto činnost zkušenějším vydavatelům.

Ekonomická efektivnost nákupu e-knihy pro knihovnu

E-kniha je komodita a je **předmětem** obvyklé **nabídky a poptávky**. Při nákupu e-knihy je nutné vyhodnotit, pro koho je konkrétně kniha určena, jaký má kniha charakter, jak velký je její potenciál (kolik zákazníků

¹ Pro účely této studie chápeme e-knihu jako knihovní dokument definovaný v rámci knihovního zákona jako informační pramen evidovaný jako samostatná jednotka knihovního fondu knihovny.

knihovny o ni může stát). Při vyjednávání o ceně hrají roli výše uvedené faktory a nezáleží, zda je knihovna vydavatelem, nebo knihu nakupuje od vydavatele (resp. distributora). Vždy je nutné **znát povahu jednotlivé komodity** (díla) a **trh**, kde chce komoditu dále uplatnit (prodat). Při správném vyhodnocení bude pro knihovnu možné rychle se rozhodnout, zda komoditu nakoupí v licenci pro trvalé použití, s ročním předplatným nebo v rámci přístupu „pay per view“.

Rizika spojená se zpřístupněním e-knihy

S vydáváním a zpřístupňováním e-knih knihovnami souvisí několik významných rizik, která svou komplexností ovlivňují ekonomický výsledek a potenciálně i chování účastníků na trhu s touto komoditou. Hlavní rizikem je **prolomení ochranných prvků** díla, které ovlivňují další úsilí vydavatelů, motivaci autorů, zájem knihoven a vlastně formují budoucí trh. Další identifikovaná rizika mohou být pozitivně ovlivněna (resp. minimalizována) zvýšeným úsilím při manažerském řízení procesu vydávání publikace nebo využitím zkušenosti s nákupem tohoto druhu komodity při vyjednávání o ceně.

Právní analýza

Právní analýza zhodnocuje rizika spojená s vydáváním e-knih. **Knihovní zákon v této oblasti není restriktivní** a nezakazuje vydávání e-knih knihovnám. S tím souvisí nerestriktivní chování zákona při možnosti generování zisku. Otázkou zůstává, jak s potenciálním ziskem bude v rámci knihovny naloženo.

Trh s e-knihami je v České republice na začátku vývoje. Zájem ze strany uživatelů je ale patrný a bude zřejmě kopírovat zahraniční trend. Podpora trendu v podobě umožnění výpůjček řada zákazníků knihovny jistě uvítá. Je otázkou, zda tato podpora bude učiněna např. při přípravě platformy dodatečnou účelovou dotací, zvýšeným rozpočtem nebo kombinací obou možností. Z právní analýzy však vyplývá, že zpřístupnění e-knih je považováno za veřejnou knihovnickou službu a musí být (v souladu s knihovním zákonem) poskytováno bezplatně. **Knihovna tedy nemůže zpoplatnit jednotlivou výpůjčku e-knihy ani navýšit registrační poplatek**, který na základě definice v knihovním zákoně není paušálem na služby, ale lze z něj uhradit pouze náklady na registraci uživatele.

Ve vztahu k e-knihám se vztahuje rovněž **riziko rozlišování autorského zákona mezi hmotnou a elektronickou rozmnoženinou** a faktickou nemožnost **zabránit v šíření** elektronické rozmnoženiny autorského díla.

Odpověď na otázku položenou v prvním odstavci může být „ano“. Současně však musí zaznít „ale“. Obdobný vývoj popularizace e-knih lze předpokládat, byť je nutné si uvědomit, **že trh s odbornou literaturou má svá specifika a je nutné s nimi počítat**.

Při zpracování této studie jsme vycházeli především z:

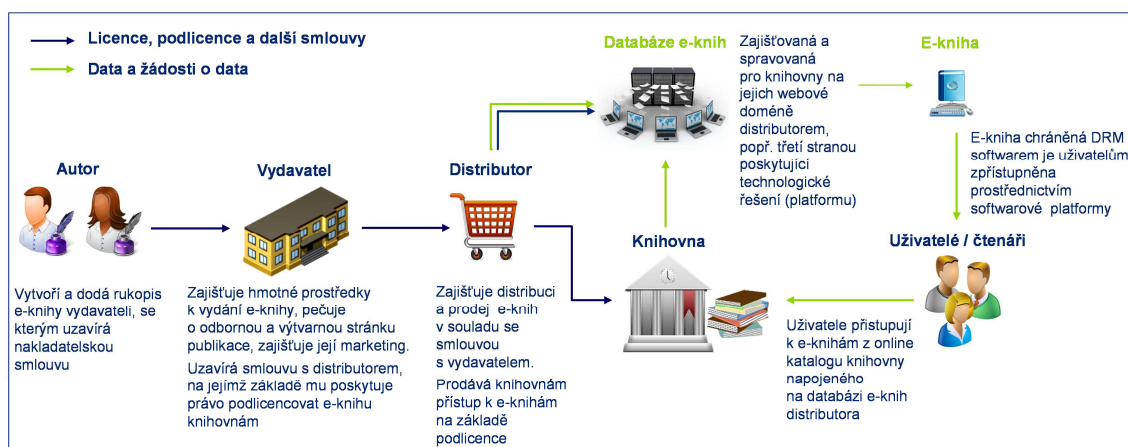
- Vlastního průzkumu zahraničních zkušeností a současného stavu v ČR;
- Rozhovorů a poskytnutých dat NTK;
- Rozhovorů a podkladů od zástupců vydavatelů, tj.:
 - Vydavatelství VŠCHT Praha;
 - Vydavatelství ČVUT Praha;
 - Vydavatelství Filozofické fakulty Univerzity Karlovy v Praze;
 - Nakladatelství a vydavatelství Zlatý řez;
 - Hnutí DUHA vydávající elektronický časopis Sedmá generace;
 - Vydavatelství Economica, a.s.;
- Rozhovorů se zástupci distributorů EIZ, tj.:
 - SUWECO CZ, spol. s r. o.;
 - Albertina icome Praha s.r.o..

Výpočty a výsledné hodnoty uvedené ve studii jsou modelového charakteru a je tedy nutné je považovat za orientační.

2 Popis současného stavu – zahraniční zkušenosti

2.1 Procesní pohled na zpřístupnění e-knih v knihovnách

Obrázek níže znázorňuje celý v praxi obvykle využívaný proces vytvoření a zpřístupnění e-knihy knihovně, resp. jejím uživatelům. Jak je z obrázku patrné, v celém procesu obvykle figuruje pět (může jich však být méně) hlavních subjektů, jejichž role je stručně popsána přímo v obrázku a dále podrobněji v následující podkapitole.

Obrázek 1: Proces zpřístupnění e-knih v knihovnách

2.1.1 Subjekty podílející se na zpřístupnění e-knih v knihovnách

Autor

Autor jakožto tvůrce obsahu e-knihy dodá rukopis vydavateli. S vydavatelem uzavírá nakladatelskou smlouvu, kterou na vydavatele převádí některá svá práva vztahující se k dílu (např. právo dílo graficky nebo vizuálně reprodukovat, rozmnožovat a publikovat apod.).

Vydavatel

Vydavatel zajistí korekturu textu, vytvoří grafický návrh obálky (první stránky), zajistí digitalizaci textu (ve více formátech) a marketing e-knihy. Vydavatel obvykle (není to však podmínkou) neprodává e-knihy přímo knihovnám, ale zajišťuje distribuci několika různým distributorům nebo maloobchodníkům s různými protokoly pro upload souborů a systémy pro správu digitálních aktiv.² Vydavatel uzavírá s distributorem (prodejcem) licenční smlouvu, ve které jsou stanoveny právní podmínky, v rámci nichž může distributor e-knihy knihovnám poskytovat licence (resp. podlicence) na e-knihy. Ve smlouvě může být např.

² BESEN, S. M.; KIRBY, S. N. *E-books and libraries: an economic perspective* [online]. Prepared for the American Library Association. September 2012. Dostupné z: http://www.ala.org/offices/sites/ala.org.offices/files/content/oit/publications/booksstudies/ebooks_libraries_economic_perspective.pdf

specifikováno, mají-li být e-knihy chráněny DRM softwarem, je v ní stanovena cena, za kterou distributor může poskytnout podlicenci knihovně, doba platnosti podlicence, zda může být e-kniha vytištěna atd.³

Největšími vydavateli, kteří umožňují zpřístupnění jejich e-knih v knihovnách jsou:

- **Random House** – umožňuje výpůjčky e-knih bez omezení na počet výpůjček (avšak v březnu 2012 zvýšil ceny e-knih pro knihovny o 300 %);⁴
- **Hachette** – zpřístupňuje knihovnám pouze "back list", tj. ne nejnovější díla a bestsellery;
- **HarperCollins** – umožňuje výpůjčky s omezením počtu souběžných uživatelů jedné e-knihy na jednoho uživatele a s omezením na 26 výpůjček v rámci jedné licence.

Distributor / Agregátor

Distributor zakoupí e-knihu (resp. licenci) od vydavatele a zajišťuje její distribuci do knihovny, tj. uzavírá licenci (resp. podlicenci) s knihovnou, a pokud nemá vlastní softwarovou platformu pro správu e-knih a zajištění jejich výpůjček (distributoři, kteří takovou platformu mají, se nazývají agregátoři), také smlouvu se třetí stranou (tj. dodavatelem a zajišťovatelem technického řešení). Při vydávání licencí knihovně je distributor povinen dodržovat podmínky vyplývající z licenční smlouvy uzavřené s vydavatelem, tj. především nemůže knihovnám licencí udělovat práva, jejichž rozsah překračuje rozsah práv udělených distributorovi vydavatelem.

Licenční (resp. podlicenční) smlouva mezi distributorem a knihovnou specifikuje, jak je knihovně umožněn přístup a používání e-knihy získané prostřednictvím distributora. Distributor nemůže knihovně udělit více práv, než bylo jemu uděleno vydavatelem, může jí ale udělit práv méně nebo stanovit další omezení na to, jak může k e-knize přistupovat a používat ji. Může např. určit, jaký konkrétní software musí být použit pro přístup k e-knize, strukturu poplatků (kromě cena e-knihy určené vydavatelem), a zda si mohou uživatelé e-knihu stáhnout nebo ji mohou číst pouze on-line prostřednictvím internetového prohlížeče.

Distributoři obvykle nabízejí knihovnám kompletní balíčky, tj. spolu s licenčními právy na e-knihy také služby související s hostováním kolekce e-knih pro knihovnu (které buď zabezpečují sami nebo prostřednictvím třetí strany). Jakmile knihovna zakoupí licenci k e-knize, vytvoří distributor ve spolupráci s knihovnou webový portál, do kterého uživatelé přistupují přes webové stránky knihovny (popř. distributora) pomocí knihovních přihlašovacích údajů, jenž umožňuje přístup do kolekce e-knih knihovny.⁵

Největšími distributory zajišťujícími přístup veřejných knihoven k e-knihám jsou:

- **OverDrive** – umožňuje pouze výpůjčky s omezením počtu souběžných uživatelů jedné e-knihy na jednoho uživatele;
- **NetLibrary** (resp. od roku 2011 *EBSCOhost*, protože platforma byla zakoupena společností EBSCO) – umožňuje souběžné čtení jedné e-knihy jednomu, třem nebo neomezenému počtu uživatelů, vedle licencí na trvalý přístup nabízí knihovnám také zpřístupnění e-knih prostřednictvím předplatného a pay-per-view (více k jednotlivým modelům v následující kapitole).

V České republice jsou pak největšími prodejci e-knih společnosti e-Reading, Kosmas, Palmknihy a Wooky. Žádná z těchto společností však neumožňuje přístup k e-knihám veřejným knihovnám.

Knihovna

Knihovna obvykle uzavírá s distributorem licenční (resp. podlicenční) smlouvu, která ji opravňuje ke zpřístupnění (v rámci registračního poplatku, popř. za dodatečný poplatek) předemtné e-knihy svým registrovaným uživatelům za podmínek sjednaných v této smlouvě. Knihovna však může v celém procesu vydání a zpřístupnění e-knihy uživatelům hrát mnohem aktivnější roli, a to v případě, že převezme roli

³ O'BRIEN, D. R., GASSER, U., PALFREY J. E-books in Libraries: A Briefing Document developed in preparation for a Workshop on E-Lending in Libraries. *The Berkman Center for Internet & Society at Harvard University* [online]. 2012 [cit. 2012-11-08]. Dostupné z: http://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=2111396

⁴ KELLEY, M. Librarians Feel Sticker Shock as Price for Random House Ebooks Rises as Much as 300 Percent [online]. *The Digital Shift*. 2012-03-02. Dostupné z: <http://www.thedigitalshift.com/2012/03/ebooks/librarians-feel-sticker-shock-as-price-for-random-house-ebooks-rise-as-much-as-300-percent/>

⁵ O'BRIEN, D. R., GASSER, U., PALFREY J. E-books in Libraries : A Briefing Document developed in preparation for a Workshop on E-Lending in Libraries. *The Berkman Center for Internet & Society at Harvard University* [online]. 2012 [cit. 2012-11-08]. Dostupné z: http://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=2111396

vydavatele a sama spolupracuje (resp. vstupuje do smluvních vztahů) s autory, jejichž e-knihy následně zpřístupňuje svým čtenářům, popř. celé veřejnosti.

Uživatel

Registrovaní uživatelé knihovny přistupují k e-knihám prostřednictvím webových stránek knihovny, ze kterých mohou být (v současné době tak většina modelů funguje) přesměrováni na stránky distributora (popř. stránky třetí strany zajišťující hostování kolekce e-knih knihovny). Pokud je umožněno e-knihu stahovat (tj. off-line přístup), musí si obvykle uživatel nejprve nainstalovat specifický software (např. nejčastěji využívaný Adobe Digital Edition, popř. distributorův vlastní software), který zabezpečí, že je obsah e-knih chráněn DRM technologií.

2.2 Business modely

V současné době jsou pro zpřístupnění elektronických knih ve veřejných knihovnách v zahraničí nejčastěji využívány tři základní business modely:⁶

1. **Model trvalého přístupu (jednorázového nákupu);**
2. **Model předplatného;**
3. **Model „pay-per-view“ (platby za využití).**

Tyto modely se liší především ve způsobu pořizování e-knih (resp. přístupu k nim) knihovnami, který je pro každý model rámcově popsán níže. Ekonomickou stránku těchto modelů pak ovlivňuje řada dalších faktorů, které jsou popsány v samostatné kapitole.

2.2.1 Model trvalého přístupu (jednorázového nákupu)

Způsob pořizování e-knih knihovnou

Jedná se o v USA nejčastěji využívaný model, který se velmi podobá modelu nákupu tištěných knih. Knihovna zakoupí od vydavatele (distributora) licenci na konkrétní e-knihu, ke které tak získá trvalý přístup, pokud plní veškeré podmínky uvedené v licenční smlouvě a pokud nedojde k předem dohodnuté události, která licenci ukončí (např. dovršení maximálního počtu výpůjček za rok či jiné stanovené období). E-kniha se tedy nestává majetkem knihovny.

V tomto modelu je cena nakupovaných e-knih obvykle vyšší než cena tištěných knih a to o 20 % až 100 %⁷ v závislosti na vydavateli (distributorovi) a na konkrétních licenčních podmínkách (omezený počet souběžných uživatelů, omezený počet výpůjček za rok apod. viz samostatná podkapitola níže). Kromě nákupu konkrétních e-knih platí knihovny distributorovi obvykle ještě roční poplatek za správu softwarové platformy spravující katalog e-knih a zajišťující jejich výpůjčky.

Přístup uživatelů k e-knihám

Zakoupené e-knihy jsou prostřednictvím softwarové platformy distributora (popř. vlastní platformy knihovny, ale tato praxe není běžná) integrovány do katalogu knihovny. Uživatel knihovny se přihlásí do katalogu knihovny pomocí svých přihlašovacích údajů, vybere si konkrétní e-knihu, a pokud je e-kniha k dispozici, vypůjčí si (obvykle prostřednictvím softwarové platformy distributora, na kterou je přesměrován, což však především z důvodu dvojí autentizace čtenáře nemusí být pro knihovnu přijatelné).

V závislosti na podmínkách sjednaných v licenční smlouvě pak může být e-kniha půjčována uživatelům na předem stanovenou dobu (obvykle 14 dní), po jejímž vypršení je kniha automaticky „vrácena“, tj. je odstraněna z uživatelského čtecího zařízení (v případě off-line přístupu) a v katalogu knihovny je zpřístupněna dalším čtenářům, aniž by uživatel či knihovník museli do procesu jakkoliv zasahovat. Pokud není umožněn souběžný přístup více uživatelů k jedné e-knize a určitá e-kniha je zrovna vypůjčena

⁶ O'BRIEN, D. R., GASSER, U., PALFREY J. E-books in Libraries: A Briefing Document developed in preparation for a Workshop on E-Lending in Libraries. *The Berkman Center for Internet & Society at Harvard University* [online]. 2012 [cit. 2012-11-08]. Dostupné z: http://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=2111396

⁷ O'BRIEN, D. R., GASSER, U., PALFREY J. E-books in Libraries: A Briefing Document developed in preparation for a Workshop on E-Lending in Libraries. *The Berkman Center for Internet & Society at Harvard University* [online]. 2012 [cit. 2012-11-08]. Dostupné z: http://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=2111396

nějakým uživatelem, vytváří se obvykle pořadník ostatních zájemců a zobrazuje se počet čekajících zájemců.

Distributor může do on-line katalogu rovněž doplnit funkci nákupu e-knih uživateli. Uživatelé tak mohou v případě velkého počtu zájemců o knihu v pořadníku knihu zakoupit (prostřednictvím přesměrování na e-shop vydavatele).

Subjekt	Výhody modelu trvalého přístupu
Vydavatel	<ul style="list-style-type: none"> • Zviditelnění vydavatelů a autorů; • Výchova nových čtenářů; • Nový prodejní „kanál“ – možnost propojení katalogu knihovny s e-shopem vydavatele.
Knihovna	<ul style="list-style-type: none"> • Nákup pouze těch e-knih, o které má knihovna zájem, tzn. efektivní nakládání s finančními prostředky určenými k akvizicím; • Snazší kontrola rozpočtu na nákup e-knih; • Trvalý přístup k zakoupeným e-knihám; • Celkový rozpočet na pořízení konkrétních titulů může být nižší než v případě předplatného.
Uživatel	<ul style="list-style-type: none"> • Trvalý přístup knihovny k zakoupeným e-knihám, tzn., i pokud je pořadník, na zájemce jednou dojde řada.
Subjekt	Nevýhody modelu trvalého přístupu
Vydavatel	<ul style="list-style-type: none"> • Nemožnost „balíčkování“, tj. vydavatel nemůže knihovně prodat spolu s knihami, o které má zájem, také ty, o které zájem nemá, v rámci balíčku.
Knihovna	<ul style="list-style-type: none"> • Většinou omezený počet souběžných uživatelů k jednomu „výtisku“ e-knihy (obvykle jen jeden); • Pokud neomezený počet souběžných uživatelů (ale někdy i když omezený), často omezený počet výpůjček na období (rok) nebo na licenci (tj. po dosažení hranice licence ukončena); • Náklady na 1 e-knihu obvykle vyšší (než v případě předplatného), tj. vyšší jednorázová investice.
Uživatel	<ul style="list-style-type: none"> • V případě omezeného přístupu více uživatelů k jednomu „výtisku“ e-knihy vznik pořadníků; • Omezený výběr titulů (pouze ty, které knihovna zakoupila).

Tabulka 1: Výhody a nevýhody modelu trvalého přístupu

2.2.2 Model předplatného

Způsob pořizování e-knih knihovnou

Tento model je v USA druhým nejčastěji využívaným a většinou slouží jako doplněk modelu trvalého přístupu pro specifickou oblast e-knih (slovníky, encyklopedie apod.). Knihovna kupuje na předem stanovenou dobu (obvykle 1 rok) přístup do velké databáze e-knih z určité oblasti (ta je většinou různě doplňována a obměňována). Během této doby mohou být e-knihy z databáze většinou půjčovány souběžně neomezeným počtem uživatelů.

Zahraniční zkušenosti ukazují, že v tomto modelu jsou průměrné náklady knihovny na jednu e-knihu většinou nižší než v případě trvalého přístupu. Závisí však na tom, jak dlouho je daná e-kniha využívána, resp. lze-li očekávat, že poptávka po této knize bude dlouhodobá (tj. několik let). V tom případě pak může zakoupení trvalého přístupu k této knize navzdory vysokým počátečním nákladům přinést knihovně lepší hodnotu za peníze než předplatné. Model předplatného je tedy vhodnější pro e-knihy, jejichž obsah má kvůli častým změnám a rychlému zastarávání spíše krátkou životnost (např. počítačová literatura, právní

literatura apod.) a trvalý přístup k nim tak není nezbytný.⁸ Co se týče nákladů na jednoho uživatele, ty mohou být v modelu předplatného v závislosti na celkovém počtu uživatelů knihovny (výše předplatného se totiž obvykle stanovuje právě na základě počtu registrovaných členů knihovny) vyšší než v případě nákupu trvalého přístupu.

Přístup uživatelů k e-knihám

Předplacené e-knihy jsou uživatelům knihovny většinou zpřístupněny prostřednictvím databáze vydavatele (distributora) dostupné přes webové stránky knihovny na základě identifikace uživatele pomocí jeho knihovních přihlašovacích údajů. V tomto modelu není uživatelům obvykle umožněno stáhnout si e-knihu do svého čtečního zařízení, někteří agregátoři však umožňují stažení určitého počtu stran či kapitol, někdy dokonce celého obsahu. Další znaky jsou obdobné jako v modelu trvalého přístupu.

Subjekt	Výhody modelu předplatného
Vydavatel	<ul style="list-style-type: none"> Schopnost prodat knihovně v rámci balíčku i tituly, o které knihovna (popř. uživatelé) fakticky nemá zájem.
Knihovna	<ul style="list-style-type: none"> Přístup k velkému počtu titulů v rámci jednoho předplatného; Obvykle nižší náklady na jednu e-knihu; Obvykle neomezený počet souběžných uživatelů.
Uživatel	<ul style="list-style-type: none"> Velký výběr různých titulů v rámci určité oblasti; Díky obvykle neomezenému počtu souběžných uživatelů nevznikají pořadníky.
Subjekt	Nevýhody modelu předplatného
Vydavatel	<ul style="list-style-type: none"> Menší zájem ze strany knihoven, které jsou obvykle ochotny platit pravidelné poplatky pouze v případě, že cena za jednu e-knihu je velmi nízká; Finančně méně výhodné pro vydavatele (v případě přistoupení na nízké sazby požadované knihovnami by muselo předplatné trvat minimálně 10 let, aby měl vydavatel stejný zisk jako v jiných modelech⁹).
Knihovna	<ul style="list-style-type: none"> Vydavatelé obvykle do databáze zpřístupněné v rámci předplatného nezařazují nejnovější a nejvíce prodávané e-knihy; Knihovnám obvykle není umožněno vybrat si, jaké konkrétní tituly chtějí v předplaceném balíčku mít, resp. k titulům, které chtějí, obvykle dostanou další, které nechťejí; Přístup knihovny k titulům není trvalý, ale pouze po předem stanovenou dobu předplatného; po jejím vypršení je nutné předplatné obnovit; V závislosti na velikosti knihovny (počtu registrovaných členů) mohou být náklady na uživatele vyšší než u modelu trvalého přístupu; Pravidelná vysoká investice; Celkový rozpočet na pořízení konkrétních titulů může být vyšší než v případě trvalého přístupu.
Uživatel	<ul style="list-style-type: none"> Obvykle možné pouze on-line prohlížení.

Tabulka 2: Výhody a nevýhody modelu předplatného

⁸ GRIGSON, A. An introduction to e-book business models and suppliers [online]. Published as Chapter 2 in: *E-books in libraries: a practical guide*. London. Facet. 2011. Dostupné z: <http://digirep.rhul.ac.uk/file/bf558385-a28c-b465-582e-0e9da35be076/1/1-2-AG-Providers.pdf>

⁹ O'BRIEN, D. R., GASSER, U., PALFREY J. E-books in Libraries: A Briefing Document developed in preparation for a Workshop on E-Lending in Libraries. *The Berkman Center for Internet & Society at Harvard University* [online]. 2012 [cit. 2012-11-08]. Dostupné z: http://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=2111396

2.2.3 Model „pay-per-view“ (platba za využití)

Způsob pořizování e-knih knihovnou

Tento model je v USA pro zpřístupňování e-knih v knihovnách jen velmi málo využíváný. Stejně jako v případě předplatného platí knihovny vydavatelům (distributorům) nízký stálý (roční) poplatek za přístup do jejich databáze e-knih, avšak za každou výpůjčku z databáze platí ještě dodatečný poplatek ve výši obvykle 10 – 20 % kupní ceny e-knihy.¹⁰ Takže zatím co v modelu předplatného platí knihovna vysoký poplatek za přístup k velkému množství titulů bez ohledu na to, jsou-li uživateli půjčovány nebo ne, stálý poplatek v tomto modelu je mnohem nižší než u předplatného a dodatečné poplatky jsou účtovány pouze v případě, když si nějaký uživatel knihovny vypůjčí některou z knih. Většinou je přístup k jedné e-knize umožněn pouze jednomu uživateli.

Přístup uživatelů k e-knihám

Přístup uživatelů k e-knihám v tomto modelu je v podstatě totožný s přístupem popsaným u předchozího modelu.

Jakousi nástavbou tohoto modelu je tzv. **Patron Driven Acquisiton model**, tj. model nákupu e-knih na základě reálné poptávky uživatelů o konkrétní tituly. Jedná se o kombinaci výše popsaného modelu pay-per-view s funkcí automatického (popř. manuálního) nákupu titulu na základě poptávky uživatelů. V případě, že je nějaký titul vypůjčen předem stanoveným počtem uživatelů, je tento titul (resp. licence k němu) automaticky (popř. manuálně, tzn. knihovna je na toto upozorněna a sama se rozhodne) knihovnou zakoupen, čímž k němu knihovna a její uživatelé získají trvalý přístup (avšak s možnými omezeními na počet souběžných uživatelů jednoho „výtisku“, celkovému počtu výpůjček za rok apod.).

Subjekt	Výhody modelu „pay-per-view“
Vydavatel	<ul style="list-style-type: none">• Jistý (i když pouze nízký) příjem i v případě, že není uživateli knihovny vypůjčena žádná e-kniha;• Možnost automatického prodeje nejčastěji půjčovaných e-knih (resp. licencí).
Knihovna	<ul style="list-style-type: none">• Knihovna platí pouze za e-knihy, o které mají uživatelé skutečně zájem;• U odborných e-knih někdy (i když poměrně zřídka) možnost platby pouze za konkrétní kapitolu nebo určitý počet stran, ne celou e-knihu;• Možnost automatizovaného nákupu na základě poptávky uživatelů, z čehož vyplývá úspora času zaměstnanců pracujících v oddělení akvizic (není nutné vybírat konkrétní tituly).
Uživatel	<ul style="list-style-type: none">• Velký výběr titulů.
Subjekt	Nevýhody modelu „pay-per-view“
Vydavatel	<ul style="list-style-type: none">• n/a
Knihovna	<ul style="list-style-type: none">• Přístup knihovny k titulům není trvalý, ale pouze po předem stanovenou dobu předplatného; po jejím vypršení je nutné předplatné obnovit;• Poměrně vysoké náklady na jednu výpůjčku, tj. v případě velké poptávky po některých titulech vysoké celkové náklady;• V případě automatizovaného nákupu na základě poptávky uživatelů může fond e-knih zakoupených knihovnou reflektovat zájmy pouze malé skupiny uživatelů → nevyváženost knihovního fondu;• V případě automatizovaného nákupu na základě poptávky uživatelů hrozí ztráta kontroly nad rozpočtem pro nákup knih.

¹⁰ GRIGSON, A. An introduction to e-book business models and suppliers [online]. Published as Chapter 2 in: *E-books in libraries: a practical guide*. London. Facet. 2011. Dostupné z: <http://digirep.rhul.ac.uk/file/bf558385-a28c-b465-582e-0e9da35be076/1/1-2-AG-Providers.pdf>

Uživatel	<ul style="list-style-type: none"> • Obvykle omezení přístupu uživatelů k jednomu „výtisku“ e-knihy pouze na jednoho uživatele; • Jelikož přístup knihovny k titulům není trvalý, závisí možnost přístupu uživatele k e-knize na schopnosti knihovny platit distributorovi poplatky za výpůjčku.
-----------------	--

Tabulka 3: Výhody a nevýhody modelu „pay-per-view“

2.2.4 Model přímý vztah autor – knihovna

Tento model je doplňkem k výše popsaným modelům pro zpřístupňování e-knih v knihovnách. Zatím co pro tři předchozí modely je proces vytvoření a zpřístupnění e-knihy v knihovně popsán v předchozí kapitole víceméně shodný (tj. obvykle pětistupňový), v modelu přímého vztahu autora s knihovnou může být tento proces pouze 3 stupňový, tj. figurují v něm 3 subjekty: autor, knihovna (která v tomto modelu přebírá roli vydavatele, resp. vydavatele a distributora) a uživatel/čtenář.

Model přímého vztahu autora s knihovnou je již v zahraničí, ale také v ČR, poměrně rozšířen a to především v podobě Open Access, tj. knihovna zajišťuje bezplatný neomezený on-line přístup k vědecké literatuře, zejména k plným textům článků publikovaných v recenzovaných časopisech, ale také k dalším informačním zdrojům, mezi které lze řadit i odborné e-knihy. Prostřednictvím tohoto modelu jsou tedy zpřístupňovány vědecké publikace celé veřejnosti, tj. nejen registrovaným uživatelům knihoven.

V modelu přímého vztahu autora s knihovnou tedy může knihovna zpřístupnit e-knihy svým uživatelům, popř. celé veřejnosti (v případě Open Access), dvěma cestami:

1. Knihovna sama e-knihu vydá a zpřístupní (tj. převezme roli vydavatele a distributora) – knihovna jako vydavatel e-knihy;¹¹
2. Knihovna pouze zpřístupní e-knihu v repozitáři, který spravuje – knihovna jako správce repozitáře e-knih.

Knihovna jako vydavatel e-knihy

Knihovna se může rozhodnout převzít na sebe roli vydavatele a distributora, tj. sama získat autorské dílo (tj. podklad pro e-knihu), vydat je a zpřístupnit svým uživatelům (v rámci členského poplatku), popř. celé veřejnosti (v rámci Open Access). Autorská díla může knihovna získat především následujícími dvěma způsoby:

1. Knihovna osloví autora díla, které už se nevydává (tj. žádný vydavatel už nemá licenci, protože uplynula doba, na kterou byla licence sjednána, nebo zemřel či zanikl nabyvatel licence bez dědice či nástupce, popř. autor odstoupil od licenční smlouvy), aby získala licenci na vydání e-knihy;
2. Knihovnu osloví sám autor a dílo jí daruje (bez nároku na autorský honorář), resp. „prodá“ (za úplatu, tj. autorský honorář).

V případě zpřístupnění e-knihy pouze uživatelům knihovny (tj. ne jako Open Access) uzavírá knihovna přímo s autorem licenční smlouvu (nakladatelskou smlouvu), která ji opravňuje s autorovým dílem dále nakládat, tj. především upravovat ho a publikovat, popř. poskytovat licence (resp. podlicence) dalším subjektům. Knihovna musí zajistit veškeré činnosti nezbytné pro vydání textu v podobě e-knihy (recenzní řízení, redigování, korekturu textu, grafické zpracování, sazbu, digitalizaci, zabezpečení, zpřístupnění). Knihovna pak obvykle rovněž nese veškeré náklady s tímto související, včetně autorského honoráře.¹² Vzhledem k velké finanční a personální náročnosti je tento model vhodný spíše pro převážně textové publikace bez náročného grafického aparátu (např. VŠ skripta).

E-kniha je zpřístupněna v rámci on-line katalogu knihovny pouze registrovaným členům/uživatelům knihovny. Přístup uživatelů knihovny k takovýmto e-knihám může být na základě licenční smlouvy s autorem, popř. potřeb knihovny, různě omezen (např. možnost stahovat e-knihu do čtecího zařízení, možnost tisknout celý obsah e-knihy apod.).

¹¹ Nejsou uvažovány knihy, u kterých již vypršela majetková práva autora, tj. od smrti autora již uběhlo 70 let.

¹² Výše autorského honoráře, popř. způsob jeho stanovení, musí být součástí licenční smlouvy.

Pokud chce autor e-knihu vydat v režimu Open Access, používá se obvykle licence Creative Commons (CC), tj. soubor několika variant veřejných licencí, jejichž prostřednictvím autor plošně uzavírá se všemi potencionálními uživateli díla (včetně knihovny) smlouvu, na základě které jim poskytuje některá svá práva k dílu a jiná si vyhrazuje.¹³ Náklady na vydání takové e-knihy pak obvykle nese sám autor, popř. veřejná instituce, na které působí. V tomto případě je e-kniha knihovnou zpřístupněna celé široké veřejnosti (např. v rámci on-line katalogu knihovny, kde je vedle názvu díla a jeho autora uveden také typ CC licence). Uživatelé pak tyto e-knihy mohou v závislosti na konkrétní variantě licence¹⁴ legálně a bezplatně používat, dále je šířit¹⁵, stavět na nich své publikace, případně je dále doplňovat či měnit, to vše v mezích stanovených původním autorem, který musí být v novém díle vždy označen.

Knihovna jako správce repozitáře e-knih

Knihovna si v rámci Open Access může rovněž zřídit digitální repozitář, tj. elektronický archiv sloužící k archivování a otevřenému zpřístupňování vědeckých prací a jiných odborných publikací široké veřejnosti z celého světa. Knihovna nejčastěji získá dílo (obvykle v minulosti již publikované, pokud to licenční smlouva autora s vydavatelem umožňuje) v elektronické podobě přímo od autora. Díla umístěná v repozitáři jsou obvykle opatřena CC licencí, pokud nejsou, vztahuje se na ně automaticky autorský zákon, který omezuje nakládání s nimi. Knihovna rovněž může do svého repozitáře zařazovat díla volně dostupná na internetu (obvykle pod CC licencí nebo jinou nerestriktivní licencí).

V případě umístění knih do repozitáře knihovna nijak nezasahuje do obsahu, formátu či podoby e-knihy. Knihovna tedy pouze spravuje repozitář a zabezpečuje jeho chod (tj. získává, katalogizuje, skladuje, ochraňuje a zpřístupňuje digitální dokumenty veřejnosti). Uživatelé se k e-knihám umístěným v repozitáři knihovny obvykle dostanou přes internetové stránky knihovny.

Subjekt	Výhody modelu přímý vztah autor – knihovna
Vydavatel	<ul style="list-style-type: none"> n/a
Knihovna	<p>Klasická licenční smlouva:</p> <ul style="list-style-type: none"> Jednodušší a flexibilnější komunikace a vyjednávání podmínek zpřístupnění e-knihy přímo s autorem (bez prostředníků) Úspora nákladů na distribuci (obvykle 30 – 35 % ceny knihy); Knihovna je vlastníkem práv k e-knize (po dobu trvání licence uzavřené s autorem) → žádné limity pro počty výpůjček či počet souběžných uživatelů (mohou však zůstat limity na off-line přístup, možnosti tisknout celý obsah e-knihy apod.). <p>Open Access (CC licence):</p> <ul style="list-style-type: none"> Téměř nulové náklady na získání e-knihy (pouze technické zajištění zpřístupnění digitálních dokumentů); Možnost e-knihu bezplatně a libovolně šířit, tj. nejen uživatelům dané knihovny, ale také jiných knihoven a široké veřejnosti vůbec.
Uživatel	<p>Klasická licenční smlouva:</p> <ul style="list-style-type: none"> Přístup ke knihám přímo ze stránek knihovny bez přesměrování na stránky distributora a další autentizace; Žádné limity pro počty výpůjček či počet souběžných uživatelů. <p>Open Access (CC licence):</p> <ul style="list-style-type: none"> Přístup k e-knihám zdarma a bez omezení; V závislosti na konkrétním typu CC licence možnost e-knihy doplňovat či měnit a dále publikovat (nutno uvést i původního autora).

¹³ <http://www.creativecommons.cz/>

¹⁴ GRUBER, L. Typy CC licencí [online]. *Creative Commons Česká republika*. 2012. Dostupné z: <http://www.creativecommons.cz/zakladni-informace-o-cc/typy-cc-licenci/>

¹⁵ Při šíření díla je však nutno připojit url odkaz na CC licenci.

Subjekt	Nevýhody modelu přímý vztah autor – knihovna
Vydavatel	<ul style="list-style-type: none"> n/a
Knihovna	<p>Klasická licenční smlouva:</p> <ul style="list-style-type: none"> Nutno zajistit veškeré činnosti nezbytné pro vydání textu v podobě e-knihy; Nutnost vlastního technického řešení, popř. smlouvy s poskytovatelem a správcem softwarové platformy; Celkové náklady vážící se k vydání vlastní e-knihy a jejímu zpřístupnění mohou, v závislosti na konkrétní e-knize (technickému oboru, grafické náročnosti, délce apod.), dokonce přesáhnout náklady pořízení podobné e-knihy prostřednictvím předcházejících tří modelů; Omezený počet autorů ochotných jednat přímo s knihovnami → omezený počet titulů.
Uživatel	<ul style="list-style-type: none"> Absence „bestsellerů“ a děl renomovaných zahraničních autorů.

Tabulka 4: Výhody a nevýhody modelu přímý vztah autor – knihovna

2.3 Faktory ovlivňující ekonomickou stránku modelu

Volbu konkrétního business modelu pro pořízení a zpřístupnění českých e-knih v českých knihovnách a jeho ekonomickou stránku (tj. celkové náklady) ovlivňuje řada faktorů. Tyto faktory vycházejí z charakteru knihovny, ale především z požadavků vydavatelů (distributorů), a jsou součástí smluvních (licenčních) vyjednávání mezi vydavateli (distributory) a knihovnami.

2.3.1 Počet souběžných uživatelů jednoho „výtisku“ e-knihy

Jedním z hlavních omezení, které obvykle využívají vydavatelé e-knih, je omezení počtu uživatelů knihovny souběžně využívajících jeden „výtisk“ e-knihy. Řada vydavatelů (v současné době nejčastěji využívaný model) přistupuje k prodeji (předplatnému) e-knih stejně jako ke klasickým tištěným knihám, tj. **k jedné kopii e-knihy umožňuje přístup pouze jednomu uživateli**. Chce-li tedy knihovna umožnit souběžný přístup ke konkrétnímu titulu více uživatelům, musí zakoupit více „výtisků“ této e-knihy, tj. více licencí.

Vydavatelé (agregátoři) sice někdy umožňují **souběžný přístup k jedné kopii e-knihy více uživatelům** (dvěma, třem nebo neomezenému počtu), ale většinou pak uplatňují nějaké další omezení, především maximální počet výpůjček za rok (viz další faktor). Celkové náklady na pořízení e-knihy s přístupem omezeným pouze na jednoho uživatele jsou pak pro knihovnu samozřejmě nižší než v případě bez omezení.¹⁶ Na druhou stranu toto omezení vede ke vzniku pořadníků zájemců o konkrétní tituly, popř. dokonce ke ztrátě jejich zájmu. Zatím co malým knihovnám s malým počtem uživatelů toto omezení většinou nedělá problém (naopak, uvítají nižší cenu licence), u velkých knihoven je již nutné vycházet z poptávky po konkrétních titulech a to jak z její velikosti, tak rozložení v čase.¹⁷ Zatím co pro tituly, po kterých je malá poptávka, nebo je sice vyšší, ale rozložena v průběhu celého roku, nemusí ani v případě velké knihovny být omezení na jednoho uživatele jedné e-knihy problém; pro tituly, které jsou využívány pouze v určitých obdobích, ale vysokým počtem uživatelů (např. skriptu a jiné vysokoškolské učebnice), jejichž využití je soustředěno do několika období „špičkové“ poptávky, je nutné zajistit souběžný přístup několika nebo dokonce neomezeného počtu uživatelů.¹⁸

¹⁶ I v případě, že bude vydavatelem uplatněno omezení na jednoho uživatele jednoho „výtisku“ e-knihy, mohou být (tj. knihovna může akceptovat) náklady na pořízení e-knihy vyšší než na pořízení tištěné knihy. To nejen proto, že e-knihy se neopotřebovávají, nelze je ztratit, poškodit ani jinak znehodnotit, ale také proto, že jejich faktické využití může být vyšší než u tištěných knih, protože jsou uživatelem vždy vráceny včas (tj. nedochází k prodlužení ze strany uživatele).

¹⁷ BESEN, S. M.; KIRBY, S. N. *E-books and libraries: an economic perspective* [online]. Prepared for the American Library Association. September 2012. Dostupné z: http://www.ala.org/offices/sites/ala.org/offices/files/content/oitp/publications/booksstudies/ebooks_libraries_economic_perspective.pdf

¹⁸ GRIGSON, A. An introduction to e-book business models and suppliers [online]. Published as Chapter 2 in: *E-books in libraries: a practical guide*. London. Facet. 2011. Dostupné z: <http://digirep.rhul.ac.uk/file/bf558385-a28c-b465-582e-0e9da35be076/1/1-2-AG-Providers.pdf>

Omezení počtu souběžných uživatelů je obvykle využíváno, a tedy ovlivňuje ekonomickou stránku, především v rámci modelu trvalého přístupu, popř. v modelu pay-per-view.

2.3.2 Počet výpůjček za rok/na licenci

Dalším často využívaným omezením ze strany vydavatelů je **maximální počet výpůjček za určité období** (obvykle rok). Toto omezení je vydavateli většinou uplatňováno především v případech, kdy neexistuje **žádné omezení na počet souběžných uživatelů jednoho „výtisku“ e-knihy** (toto omezení uplatňuje např. distributor Dawsonera,¹⁹ konkrétní maximální počet výpůjček může být např. 400 ročně²⁰). Existují však i případy, kdy bylo toto omezení použito **v kombinaci s omezením počtu uživatelů e-knihy** (americké nakladatelství HarperCollins umožňuje přístup k jedné e-knize pouze jednomu uživateli a zároveň omezuje počet výpůjček na 26 v rámci jedné licence²¹). Pokud je maximální počet výpůjček v daném období (obvykle rok) dosažen, dalším zájemcům o titul již v tomto období výpůjčka není umožněna a jsou nuceni čekat na obnovení výpůjček v dalším období. Knihovna však rovněž může zakoupit další licenci a rozšířit tak maximální počet výpůjček pro daný titul.

Opět platí, že malým knihovnám s malým počtem uživatelů toto omezení většinou nedělá problém (pravděpodobnost, že bude dosaženo limitu, je nižší), u velkých knihoven je již nutné vycházet z poptávky po konkrétních titulech a to opět jak z její velikosti, tak rozložení v čase. Model kombinující neomezený počet souběžných uživatelů s omezeným počtem výpůjček za rok poskytuje poměrně velkou flexibilitu pro uspokojení poptávky v době špičky. Méně vhodný již je pro knihy, po nichž je vysoká poptávka po celý rok, a existuje tak riziko, že roční limit výpůjček bude dosažen velmi rychle. Výhodnost, resp. hodnota za peníze, tohoto modelu pro knihovnu ve srovnání s jinými modely (např. zakoupení několik licencí k trvalému přístupu k e-knize s omezením počtu souběžných uživatelů na 3 uživatele) však záleží na konkrétních licenčních podmínkách (tj. především na ceně licence a na maximálním počtu výpůjček).

Omezení počtu souběžných uživatelů je využíváno především v rámci modelu trvalého přístupu.

2.3.3 Přístup uživatelů k e-knihám

Vydavatel může rovněž omezit přístup uživatelů k e-knihám pouze na **on-line prohlížení** přes internetový prohlížeč (dostupné odkudkoliv) nebo dokonce na on-line prohlížení umožněné pouze v prostorách knihovny, přičemž jsou někdy uplatňovány ještě větší omezení (počítač určený k prohlížení e-knihy nesmí mít přístup na internet, nesmí být vybaven aktivním USB portem ani zařízením CD-ROM apod.). Toto omezení (obzvláště poslední jmenovaná) samozřejmě výrazně limituje přednosti e-knih spočívající především v tom, že jsou snadno dostupné kdekoli a téměř odkudkoli, a snižuje tak cenu, kterou jsou knihovny ochotny za takové e-knihy, resp. licence, zaplatit. Na druhou stranu pro řadu e-knih (především různé elektronické „referenční knihy“, tj. e-reference, jako slovníky, encyklopedie, příručky, atlasy a další e-knihy, ve kterých uživatelé vyhledávají informace věcné povahy,²² přičemž se obvykle jedná pouze o momentální krátkodobou potřebu do knihy nahlédnout, kvůli které není nezbytně nutné si knihu půjčovat na delší dobu) nemusí být omezení pro knihovny a její uživatele velkou překážkou.²³ Naopak, jelikož je kvůli němu cena takových e-knih (resp. licencí) nižší než cena e-knih bez tohoto omezení, může knihovnám dokonce přinášet větší hodnotu za peníze.

Řada vydavatelů však umožňuje uživatelům knihoven e-knihy stáhnout do svého čtecího zařízení (počítač, notebook, tablet, elektronická čtečka, smartphone), tj. **off-line přístup**. Toto však samozřejmě obvykle vede k nárůstu ceny, kterou za takovou e-knihu (resp. licenci) vydavatelé od knihoven požadují, protože e-kniha, kterou si uživatelé mohou stáhnout a přistupovat k ní off-line, má pro knihovny větší hodnotu než ty, které

¹⁹ <http://www.dawsonera.com/aboutus.html>

²⁰ GRIGSON, A. Evaluating business models for e-books through usage data analysis: a case study from the University of Westminster. *The Journal of Electronic Resources Librarianship* [online]. 2009, roč. 21, č. 1, s. 11 [cit. 2012-10-05]. Dostupné z: http://westminsterresearch.wmin.ac.uk/6248/1/Grigson_2009_final_author.pdf

²¹ BOSMAN, J. *Publisher Limits Shelf Life for Library E-Books*. New York Times. March 14, 2011. Dostupné z: <http://www.nytimes.com/2011/03/15/business/media/15libraries.html>.

²² POLANKA, S. *No shelf required: e-books in libraries*. Chicago: American Library Association, 2011, s. 95-124. ISBN 978-0-8389-1054-2. Dostupné z: http://www.alaeditions.org/%20No_Shelf_Chapter_6

²³ Lze totiž předpokládat, že „referenční knihy“ jsou využívány především při studiu, tj. doma, ve škole nebo v knihovně, kde má uživatel většinou umožněn přístup na internet.

mohou číst pouze on-line. Zároveň možnost uživatele e-knihu stáhnout zvyšuje pravděpodobnost (a tedy riziko pro vydavatele), že k obsahu e-knihy bude v rámci jedné transakce (tj. jedné výpůjčky) přistupovat více uživatelů.²⁴ Ke snížení tohoto rizika vydavatelé (agregátoři) využívají DRM²⁵ software popsaný v další podkapitole.

Omezení off-line přístupu (tj. stahování) k e-knihám je uplatňováno u všech tří modelů.

2.3.4 Digital Rights Management (DRM)

Cílem DRM je především zajistit užívání elektronického obsahu v souladu s autorskými právy, respektive v souladu s licenčními podmínkami vztahujícími se k obsahu (tj. v tomto případě k e-knize vypůjčené prostřednictvím veřejné knihovny, která je za tímto účelem ošetřena DRM technologií). Existují tři základní druhy DRM:

1. **Tzv. sociální DRM** (vodoznak) – označení kopie e-knihy jménem konkrétního čtenáře, který si ji koupil, případně IP či poštovní adresou, tzn. uživatel může knihu kopírovat a otevřít na jakémkoli zařízení, ovšem pokud ji veřejně nasdílí navzdory autorskému právu, bude identifikován (na českém trhu tento způsob ochrany používá e-Reading, Kosmas a Palmknihy);
2. **Sociální DRM doplněné** o zákaz úprav, kopírování nebo tisku e-knihy;
3. **Tzv. tvrdé DRM** (proprietární) – úplné uzamčení e-knihy pro použití na konkrétním čtecím zařízení (na českém trhu používá Wooky).

Přestože DRM je v současné době velmi diskutovaným tématem a existuje řada jeho odpůrců zastávajících názor, že DRM omezuje vlastnická práva kupujících a diskriminuje tak uživatele e-knih oproti uživatelům tištěných knih,²⁶ v případě knihoven, které e-knihy neprodávají, ale půjčují (tj. nedochází k přechodu vlastnictví na uživatele, ale pouze k časově omezenému přístupu uživatele k obsahu), je využití DRM (ne však nutně tvrdého DRM) opodstatněné. DRM chrání obsah e-knih, které vydavatelé zpřístupňují knihovnám, obvykle plní tyto funkce:²⁷

1. **Povolání zobrazení** – umožňuje zobrazit obsah e-knihy na zařízení uživatele (většinou na základě registrace v knihovně, přihlášení do katalogu knihovny/softwareové platformy distributora a vypůjčení e-knihy);
2. **Počet kopií** – znemožňuje vytváření kopií obsahu;
3. **Přenos na jiné zařízení** – znemožňuje přenášení obsahu na další zařízení, tj. nejen z počítače jednoho uživatele na počítač jiného uživatele (tj. sdílení obsahu s dalšími uživateli), ale rovněž např. z počítače jednoho uživatele na elektronickou čtečku tohoto uživatele;
4. **Povolání tisku obsahu** – znemožňuje pořizování výtisků obsahu;
5. **Časování licence** – kontroluje načasování, od jakého data a na jak dlouho má být licence aktivní (tj. nastavení délky výpůjční lhůty);
6. **Expirace po určité době od prvního užití** – umožňuje nastavení automatické expirace obsahu po předem stanovené době od uložení licence na zařízení uživatele (tj. navrácení e-knihy po vypršení výpůjční lhůty);
7. **Smazání licence při změně času** – licence může být automaticky smazána, pokud uživatel změní na svém čtecím zařízení čas za účelem neoprávněného prodloužení platnosti licence.

Využívání DRM ochrany obsahu e-knih ze strany vydavatelů má samozřejmě rovněž vliv na ekonomický model zpřístupnění českých e-knih v českých knihovnách. Nejen že vede k **růstu** nákladů na vydání e-knihy (vydavatel musí zakoupit, popř. sám vyvinout, DRM systém) a tedy i **ceny, za kterou vydavatel**

²⁴ BESEN, S. M.; KIRBY, S. N. *E-books and libraries: an economic perspective* [online]. Prepared for the American Library Association. September 2012. Dostupné z: http://www.ala.org/offices/sites/ala.org/offices/files/content/oitp/publications/booksstudies/ebooks_libraries_economic_perspective.pdf

²⁵ Digital Rights Management, tj. správa digitálních práv

²⁶ E-knihu chráněnou DRM nelze nikomu půjčit nebo darovat, nelze ji prodat (což je relevantní především v případě vysokoškolských skript a jiných učebnic), často (v případě proprietárního DRM) je e-kniha svázána pouze s jedním čtecím zařízením (tj. pokud si kupující e-knihu stáhne do počítače, nemůže ji již přenést na elektronickou čtečku apod.) atd.

²⁷ <http://www.livebox.cz/drm/>

(distributor) e-knihu zpřístupní knihovně, přináší také **komplikace související se zpřístupněním e-knih uživatelům knihovny**. Tyto komplikace spočívají např. v tom, že uživatel je někdy (v závislosti na distributorovi, který knihovně poskytl přístup ke konkrétní e-knize) nucen si nejprve stáhnout do svého počítače nebo smartphonu speciální software umožňující stažení DRM chráněné e-knihy, popř. také její přenos na elektronickou čtečku (např. OverDrive a jeho „Media Console“ software²⁸), a pak teprve je mu umožněno stáhnout si e-knihu samotnou. Další komplikací může být omezená kompatibilita DRM softwaru s hardwarem čtecích zařízení (především čím dál více oblíbených elektronických čteček), což je blíže popsáno v další podkapitole.

Využití DRM ochrany se promítá do nákladů na pořízení e-knih ve všech třech modelech.

2.3.5 Kompatibilita čtecích zařízení

E-knihy jsou vydávány v celé řadě různých formátů (nejvíce využívané jsou PDF a ePub, ale také MOBI a TXT) a chráněné různými DRM softwary (nejčastěji Adobe DRM, ale také vlastní softwary distributorů). Ne všechny formáty a DRM softwary jsou však kompatibilní se všemi čtecími zařízeními (především s elektronickými čtečkami) a přestože existuje řada bezplatně dostupných programů sloužících ke konverzi e-knih z jednoho formátu do jiného, jelikož e-knihy zpřístupňované knihovnami jsou obvykle chráněny DRM, nemůže uživatel na vypůjčené e-knize takovou konverzi provést. **Chce-li tedy knihovna zajistit dostupnost nakoupených e-knih co největšímu počtu uživatelů, měla by zajistit více formátů, což může znamenat významný nárůst nákladů především v modelu trvalého přístupu.**

V ČR stále nejvíce uživatelů (66 % uživatelů e-knih) využívá ke čtení e-knih počítač. S tím, jak roste počet elektronických čteček na trhu a zlepšuje se jejich cenová dostupnost, roste však i počet jejich majitelů (momentálně 23 % uživatelů e-knih).²⁹ Nejoblíbenějšími čtečkami na světě, a podle žebříčků prodejnosti v českých e-shopech také v ČR, jsou čtečky od Amazonu (tj. Kindle).³⁰ Tyto čtečky však nejsou kompatibilní s nejvyužívanějším formátem e-knih ePub ani s nejběžnější DRM ochranou Adobe a nejsou vhodné ani ke čtení dokumentů ve formátu PDF. Ten je v současné době nejběžnějším formátem pro čtení odborné literatury (resp. především technické literatury s náročným obrazovým aparátem) na počítači a lze jej považovat za ideální pro čtení e-knih především vzhledem k tomu, že není spojen s žádnou platformou; na druhou stranu je však tento formát vytvářený primárně pro co nejvěrnější zobrazení dokumentu pro tisk, a ač se z něj dokumenty velmi dobře čtou na počítači, pro čtečky je to formát velmi nešťastný. Jeho přizpůsobení čtečce, nemožnost vkládat poznámky, bezkompresní vkládání obrázku při vytváření dokumentu atd., to vše z něj dělá formát pro čtečky více než sporný.

²⁸ O'BRIEN, D. R., GASSER, U., PALFREY J. E-books in Libraries: A Briefing Document developed in preparation for a Workshop on E-Lending in Libraries. *The Berkman Center for Internet & Society at Harvard University* [online]. 2012 [cit. 2012-11-08]. Dostupné z: http://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=2111396

²⁹ VOŘÍŠEK, L. Velký test elektronických čteček knih. Na čem si nejlépe počte český zákazník? [online]. 11. 7. 2012. *CDR.cz - vybráno z IT*. Dostupné z: <http://cdr.cz/clanek/recenze-elektronickych-ctecek/na-cem-lide-v-cesku-ctou-a-jsou-vubec-ochotni-za-knihy-platit>

³⁰ POLESNÝ, D. Kde sehnat české e-knihy a na čem je číst [online]. 6. 11. 2012. *O počítačích, IT a internetu - Živě.cz*. Dostupné z: <http://www.zive.cz/clanky/kde-sehnat-ceske-e-knihy-a-na-cem-je-cist/sc-3-a-166195/default.aspx>

3 Náklady na vydání e-knihy

V této kapitole budou popsány a vyhodnoceny náklady na vydání (resp. vydání a distribuci) odborné elektronické knihy v českém jazyce typu zdroje pro vysokoškolské studium a to v následujících variantách:

1. Původní české dílo:
 - a) Vydání a distribuce knihy vydavatelem;
 - b) Vydání knihy v přímém vztahu autor – knihovna.
2. Překladová literatura s průměrným obrazovým aparátem:
 - a) Vydání a distribuce knihy vydavatelem;
 - b) Vydání knihy v přímém vztahu autor – knihovna.

Fixní náklady na vydání e-knihy jsou téměř stejné jako u vydání tištěné knihy. Odpadnou náklady na fyzickou výrobu knihy (tisk, vazba apod.), přibudou náklady na digitalizaci, tj. převod do formátu kompatibilního se čtecími zařízeními různého druhu (počítač, tablet, smartphone, e-čtečka), a zabezpečení (tvrdé nebo sociální DRM). Při určování nákladů na vydání e-knihy tedy vycházíme z nákladů na vydání klasické tištěné knihy, které očistíme o náklady vážící se pouze k tištěným knihám, rozšíříme o náklady specifické pro e-knihy a upravíme na základě jiné sazby DPH a jiných obvyklých nákladů na distribuci (zahrnujících také manipulaci s tištěnou knihou jako skladování a dopravu).

Níže vyčíslené náklady na vydání odborné tištěné knihy vycházejí především z rámcových cen poskytnutých Národní technickou knihovnou, Vydavatelstvím VŠCHT Praha, Vydavatelství Filozofické fakulty Univerzity Karlovy v Praze a Nakladatelstvím a vydavatelstvím Zlatý řez (tj. spíše menší akademická, resp. „poloakademická“, nakladatelství), ale také z vlastního průzkumu³¹ a ze zkušeností Hnutí DUHA vydávajícího elektronický časopis Sedmá generace a vydavatelství Economia, a.s.

Všechny níže uvedené hodnoty je nutné považovat za velmi orientační (není možné stanovit průměrné náklady pro vydání odborných knih z různých oborů, tj. s různými požadavky především na sazečské a grafické práce apod.). Stanovené náklady jsou vztaženy k **modelové knize** s následujícími parametry:

- Počet stran: 300;
- Formát: A5 - A4;
- Vazba: paperback;
- Obrazový aparát: průměrný (cca 100 obrázků);
- Barva: černobílá;
- Náklad: 1 000 knih (přičemž předpokládáme, že všechny budou prodány);
- Prodejní cena tištěné knihy: 305 – 525 Kč;
- Prodejní cena e-knihy: 245 – 410 Kč (tj. cca 80 - 85 % ceny tištěné knihy).³²

³¹ Nakladatelství Jan Melvil Publishing, s.r.o. (viz. LUTONSKÝ, M. *Ebooky v Česku: proč se nakladatelé bojí* [online]. O počítačích, IT a internetu – Živě.cz. 3. 12. 2010. Dostupné z: <http://www.zive.cz/clanky/ebooky-v-cesku-proc-se-nakladatele-boji/sc-3-a-154866/default.aspx>). Přestože toto nakladatelství nevydává odborné knihy, ale pouze, resp. především, beletrii, v případě některých nákladů (především tisk, ale také např. korektury textu) považujeme při stanovení jejich rámcového průměru za vhodné započíst rovněž náklady, resp. ceny, čisté komerčního nakladatelství, které není nijak dotováno.

³² Prodejní cena (minimální, průměrná a maximální) modelové e-knihy byla stanovena na základě ceny tištěné modelové knihy a to tak, aby byla zachována stejná výše marže (popř. ztráty) vydavatele při prodeji 1 000 knih.

3.1 Původní české dílo

Vydání (resp. vydání, distribuce a prodej - v našem případě knihovně) původního českého díla v tištěné podobě a v elektronické podobě s sebou obvykle nese následující náklady (položky uvedené kurzívou jsou odlišné pro tištěnou a e-knihu):

Tištěná kniha	E-knihu
<ul style="list-style-type: none"> • Autorská práva (autorský honorář); • Překlad • Redakční práce; • Korektura textu (může být součástí redakční práce); • Grafické práce (návrh obálky a příprava obrazového aparátu); • Sazba (příprava rozložení stránek, tj. textů a obrázků, pro tisk); • <i>Fyzická výroba knihy;</i> • <i>Distribuce (doprava, skladování, marže distributora);</i> • Marketing; • <i>DPH (14 % prodejní ceny).</i> 	<ul style="list-style-type: none"> • Autorská práva (autorský honorář); • Překlad • Redakční práce; • Korektura textu (může být součástí redakční práce); • Grafické práce (návrh obálky a příprava obrazového aparátu); • Sazba (příprava rozložení stránek, tj. textů a obrázků, pro převod do e-knihy); • <i>Převod do e-knihy (převod do PDF, ePUB, popř. dalších formátů);</i> • <i>Distribuce (technické zabezpečení prodeje, DRM zabezpečení e-knihy, marže distributora);</i> • Marketing; • <i>DPH (20 % prodejní ceny).</i>

Tabulka 5: Přehled nákladů na vydání knihy

Vyčíslení těchto nákladů je součástí následujících dvou podkapitol, přičemž však nejsou vyčísleny náklady na marketing, který u odborné literatury není tak běžný jako u beletrie. Ve výpočtech rovněž odhlížíme od režijních nákladů vydavatele.

3.1.1 Vydání a distribuce knihy vydavatelem

Náklady na tištěnou knihu

V případě vydání původního českého odborné díla v tištěné podobě vydavatelem, který zajistí rovněž distribuci knihy, dosahují obvyklé průměrné náklady na vydání 1 modelové knihy (viz. specifikace výše) po zaokrouhlení následujících hodnot (některé položky byly vzhledem k tomu, že mohou být vykonávány současně, sloučeny).

Náklady	Průměrné (Kč)	Spodní hranice cenového rozpětí (Kč)	Horní hranice cenového rozpětí (Kč)
Autorská práva ³³	55	40	75
Redakční práce a korektura textu	40	20	50

³³ Autorský honorář je pro zjednodušení výpočtů stanoven jako fixní částka vycházející z počtu stran díla (resp. počtu autorských archů), přestože v praxi se vedle tohoto způsobu určení výše autorského honoráře používá ještě podíl (obvykle kolem 10 %) z výnosů z prodeje, popř. fixní záloha a následný podíl z výnosů z prodeje.

Náklady	Průměrné (Kč)	Spodní hranice cenového rozpětí (Kč)	Horní hranice cenového rozpětí (Kč)
Grafické práce a sazba	60	15	120
Výroba knihy	65	40	120
Distribuce	75	40	115
DPH (14%)	60	45	75
CELKEM³⁴	350	200	555

Tabulka 6: Náklady na vydání tištěné knihy – původní české dílo, vydáno a distribuováno vydavatelem

Vzhledem k tomu, že distribuci³⁵ si zajišťuje sám vydavatel a nevyužívá služby externího distributora (tj. prostředníka), nezapočítali jsme do nákladů marži distributora. Tu předpokládáme ve výši 50 % poplatku za distribuci. **Místo obvyklých nákladů na distribuci ve výši 30 – 50 % ceny knihy po odečtení DPH tedy počítáme s výši 15 – 25 %.**

Přibližné celkové náklady na vydání původního českého odborného díla v tištěné podobě vydavatelem, který zajišťuje i distribuci, tedy mohou dosahovat následujících hodnot:

- **Fixní náklady** (autorský honorář, redaktor, korektor, grafika, sazba, výroba knihy), které jsou často vydavatelem hrazeny ještě před samotným vydáním knihy, a nezávisí na počtu prodaných kusů – **115 000 Kč až 365 000 Kč**;
- **Variabilní náklady** (distribuce, DPH) závisí na realizovaných prodejkách - v případě prodeje 1 000 ks **85 000 Kč až 190 000 Kč**.
- **Celkové náklady** při prodeji 1 000 knih - **200 000 Kč až 555 000 Kč**, resp. 240 Kč až 555 Kč za 1 knihu.

Orientační průměrný podíl jednotlivých položek na celkových nákladech při prodeji 1 000 knih pak je:

- Autorský honorář: 15 - 20 %
- Redakční práce a korektura textu: 10 %
- Grafické práce a sazba: 10 – 20 %
- Výroba knihy: 20 %
- Distribuce: 20 %
- DPH: 15 - 20 %

Výše nákladů na 1 knihu, stejně jako jejich procentní podíl na celkových nákladech však velmi závisí na nákladu (tj. počtu vydaných knih a úspěšně prodaných knih), čím vyšší je náklad, tím jsou samozřejmě nižší náklady na 1 tištěnou knihu.

Náklady na e-knihu

Náklady na vydání původního českého odborného díla v elektronické podobě vydavatelem, který zajistí rovněž distribuci e-knihy, byly výše popsaným způsobem odvozeny od nákladů na vydání tištěné knihy a to na základě předpokladů popsaných pod tabulkou.

Náklady	Průměrné (Kč)	Spodní hranice cenového rozpětí (Kč)	Horní hranice cenového rozpětí (Kč)
Autorská práva	55	40	75
Redakční práce a korektura textu	40	20	50
Grafické práce a sazba	60	15	120
Převod do e-knihy	20	10	30

³⁴ Některé celkové hodnoty se v důsledku zaokrouhlení každé dílčí položky mírně liší od součtu těchto položek.

³⁵ Náklady na distribuci tištěných knih zahrnují veškeré náklady související s dopravou, skladováním, vystavením knihy na regále v knihkupectví a také marži distributora a marži knihkupectve, pokud se nejedná o tentýž subjekt.

Náklady	Průměrné (Kč)	Spodní hranice cenového rozpětí (Kč)	Horní hranice cenového rozpětí (Kč)
Distribuce	50	30	75
DPH (20%) ³⁶	70	50	80
CELKEM³⁷	290	160	430

Tabulka 7: Náklady na vydání e-knihy – původní české dílo, vydáno a distribuováno vydavatelem

Náklady na distribuci e-knih zahrnují náklady na softwarové zajištění „dopravy“ e-knihy od vydavatele přes e-shop distributora (resp. v našem případě, kdy distribuci zajišťuje sám vydavatel, pouze přes e-shop vydavatele) až do knihovny, která knihu zakoupí, včetně zabezpečení e-knihy pomocí sociálního či tvrdého DRM, popř. jiným způsobem. Jedná se tedy o jakousi splátku distributorovy investice do softwarové platformy navýšenou o distributorovu marži. Krátká zkušenost s prodejem e-knih na českém trhu ukazuje, že náklady na distribuci e-knih jsou obvykle o cca 5 – 15 % nižší než u tištěných knih.³⁸ **Pro výpočet nákladů na distribuci e-knihy tedy byly použity náklady na distribuci tištěné knihy zajištěné samotným vydavatelem (tj. snížené o marži distributora) a tyto byly sníženy o 10 %.**

Jelikož relevantní informace o výši nákladů na převod odborného textu s průměrným obrazovým aparátém do formátu e-knihy (tj. PDB, ePUB, MOBI apod.) nejsou k dispozici, vycházeli jsme při výpočtu těchto nákladů z odborného odhadu 5 000 až 10 000 Kč za titul³⁹ v závislosti na náročnosti rozložení textu a charakteru a objemu obrazového aparátu. U odborné, převážně technické, literatury, která je předmětem této studie, však lze vzhledem k rozsáhlému obrazovému aparátu a jiným prvkům (tabulky, vzorce apod.) očekávat tyto náklady ještě vyšší. **Průměrnou hodnotu výše uvedeného odborného odhadu (7 500 Kč) jsme tedy použili jako spodní hranici cenového rozpětí. Pro výpočet horní hranice jsme pak použili náklady na sazbu** (tj. u odborné knihy s průměrným obrazovým aparátém cca 100 Kč za 1 stranu, v případě naší modelové knihy tedy **30 000 Kč** za titul, resp. 30 Kč za jeden „výtisk“), protože při převodu textu do formátu e-knihy se v podstatě sazba dělá znovu. **Průměrnou hodnotu nákladů na převod do formátu e-knihy jsme pak stanovili jako střední hodnotu těchto dvou hodnot, tj. 18 752 Kč.**

Fixní náklady na přípravu e-knihy (autorský honorář, redaktor a korektura, grafické práce a sazba), tj. přibližně 60 % všech nákladů, jsou však společné i pro vydání tištěné knihy, takže pokud vydavatel knihu vydá v obou formátech (popř. pokud byla tištěná kniha vydána a prodávána již před lety a teprve později se vydává „dotisk“ v elektronické podobě), budou tyto fixní náklady na 1 e-knihu výrazně nižší (rozpočtou se mezi tištěné knihy i e-knihy), popř. dokonce nulové (v případě, že již tyto náklady byly „splaceny“ prodejem tištěných knih). Náklady na vydání e-knihy by tak zahrnovaly pouze převod do e-knihy, distribuci a DPH. Pokud je však kniha vydávána pouze v elektronické podobě, nese veškeré fixní náklady e-kniha. **Hodnota výše uvedených nákladů tedy vychází z předpokladu, že e-kniha je vydána samostatně, tj. bez současného (nebo dřívějšího) vydání díla v tištěné podobě, je připravena ve dvou různých formátech (např. ePUB a PDB)⁴⁰ a předpokládá se prodej 1 000 ks.**

Přibližné celkové náklady na vydání původního českého odborného díla v elektronické podobě vydavatelem, který zajišťuje i distribuci, tedy mohou dosahovat následujících hodnot:

- **Fixní náklady** (autorský honorář, redaktor, korektor, grafika, sazba, převod do formátu e-knihy), které jsou často vydavatelem hrazeny ještě před samotným vydáním knihy a nezávisí na počtu prodaných kusů – **85 000 Kč až 275 000 Kč;**
- **Variabilní náklady** (distribuce, DPH) závisí na realizovaných prodeích - v případě prodeje 1 000 e-knih **75 000 Kč až 155 000 Kč.**

³⁶ Pro určení hodnoty DPH byla nejprve určena odhadovaná prodejní cena (minimální, průměrná a maximální) modelové e-knihy a to tak, aby byla zachována marže vydavatele ve stejné výši jako v případě tištěné modelové knihy.

³⁷ Některé celkové hodnoty se v důsledku zaokrouhlení každé dílčí položky mírně liší od součtu těchto položek.

³⁸ VYLEŤAL, M. *Prodeje e-knih na vlně Spasitele trhal v květnu rekordy* [online]. Lupa.cz – server o českém internetu. 7. 6. 2012. Dostupné z: <http://www.lupa.cz/clanky/prodeje-e-knih-trhal-v-kvetnu-rekordy-na-vlne-spasitele/>

³⁹ PEČENKA, M. *Elektronické knihy 1 (in Knižní novinky)* [online]. iLiteratura.cz. 2. 2. 2011. Dostupné z: <http://www.iliteratura.cz/Clanek/27793/elektronicke-knihy-1-in-knizni-novinky>

⁴⁰ Proto jsou uvažovány jak náklady na grafické práce a sazbu (tvorba prvního formátu), tak náklady na převod do formátu e-knihy (tvorba dalšího formátu).

- **Celkové náklady** při prodeji 1 000 e-knih - **160 000 Kč až 430 000 Kč**, resp. 165 Kč až 430 Kč za 1 e-knihu.

Orientační průměrný podíl jednotlivých položek na celkových nákladech při prodeji 1 000 e-knih pak je:

- Autorský honorář: 20 - 25 %
- Redakční práce a korektura textu: 10 – 15 %
- Grafické práce a sazba: 10 – 30 %
- Převod do e-knihy: 5 %
- Distribuce: 15 - 20 %
- DPH: 20 - 30 %

Důležité je ovšem zmínit, že kromě již výše popsanych možných „úspor“ fixních nákladů **existují i další možnosti snížení celkových nákladů na vydání odborné e-knihy**. Pokud totiž licenční smlouva mezi autorem a nakladatelem, popř. nakladatelem a distributorem, požaduje/umožňuje pouze formát PDF (který je pro odbornou literaturu s obrazovým aparátom nejběžnější) a nepožaduje žádné zabezpečení (což je v dnešní době vzhledem k diskomfortu pro uživatele a snadnosti prolomení zabezpečení stále více diskutováno, uživateli prosazováno a vydavateli a distributory postupně uplatňováno), mohou být náklady na převod do e-knihy a zabezpečení e-knihy dokonce nulové.

3.1.2 Vydání knihy v přímém vztahu autor – knihovna

Náklady na první vydání e-knihy⁴¹ knihovnou, která dílo získá přímo od autora, se kterým uzavře licenční smlouvu,⁴³ mohou být odvozeny od výše vypočtených nákladů na vydání e-knihy vydavatelem zajišťujícím i její distribuci. Není tedy již nutné stanovovat náklady na vydání tištěné knihy knihovnou.

Předpokládáme, že:

- **Autorský honorář, náklady na redakční práce a korekturu textu, na grafické práce a sazbu a na převod do formátu e-knihy jsou stejné jako u vydání knihy vydavatelem** (jedná se totiž o náklady, které se váží k dílu, tzn. především k textu a práci s ním),⁴⁴
- **Nevzniká povinnost platit DPH**, protože knihovna e-knihu nekupuje, ale „vyrábí“ si ji sama;
- **Odpadají náklady na distribuci** (není nutné zajišťovat „dopravu“ od vydavatele do knihovny ani zabezpečení e-knihy pomocí DRM).⁴⁵

Průměrné náklady na vydání původního českého odborného díla v elektronické podobě knihovnou by tak měly po zaokrouhlení dosahovat přibližně následujících hodnot (opět pracujeme s 1 modelovou knihou specifikovanou na začátku kapitoly):

Náklady	Průměrné (Kč)	Spodní hranice cenového rozpětí (Kč)	Horní hranice cenového rozpětí (Kč)
Autorská práva	55	40	75
Redakční práce a korektura textu	40	20	50
Grafické práce a sazba	60	20	120
Převod do e-knihy	20	10	30

⁴¹ Tzn. e-kniha je vydána samostatně, bez současného (nebo dřívějšího) vydání díla v tištěné podobě a je připravena ve dvou různých formátech (např. ePUB a PDB).

⁴³ Neuvažujeme Open Access zpřístupnění.

⁴⁴ Knihovna samozřejmě může být schopná některé z těchto položek zvládnout vlastními silami (pokud má volnou kapacitu personálu), popř. si je zajistit třetí stranou za nižší náklady než námi uvažované (odvozené od nákladů vydavatele). Jelikož však toto závisí na konkrétních možnostech a schopnostech té které knihovny (vyplývajících z její velikosti, kvalifikaci personálu apod.), abstrahujeme od této možnosti.

⁴⁵ Jelikož zatím se zabýváme pouze náklady vydání e-knihy, resp. náklady pořízení e-knihy knihovnou, ne náklady zpřístupnění e-knihy uživatelům knihovny.

Náklady	Průměrné (Kč)	Spodní hranice cenového rozpětí (Kč)	Horní hranice cenového rozpětí (Kč)
Distribuce	0	0	0
DPH (20%)	0	0	0
CELKEM⁴⁶	170	85	275

Tabulka 8: Náklady na vydání e-knihy – původní české dílo, vydáno knihovnou

Přibližné celkové náklady na vydání původního českého odborného díla v elektronické podobě přímo knihovnou tedy mohou dosahovat následujících hodnot:

- **Fixní náklady** (redaktor, korektury, grafika, sazba, převod do formátu e-knihy) – **85 000 Kč až 275 000 Kč**;
- **Variabilní náklady** (distribuce, DPH) – 0 Kč;
- **Celkové náklady – 85 000 Kč až 275 000 Kč** (vzhledem k tomu, že knihovny nemohou e-knihy prodávat, náklady na 1 e-knihu neurčujeme).

Orientační průměrný podíl jednotlivých položek na celkových nákladech pak je:

- Autorský honorář: 30 - 50 %
- Redakční práce a korektura textu: 20 %
- Grafické práce a sazba: 20 – 45 %
- Převod do e-knihy: 10 %

Stejně jako v případě vydání a distribuce e-knihy vydavatelem **mohou však i zde být** v závislosti na konkrétních ujednáních v licenční smlouvě s autorem **celkové náklady na vydání odborné e-knihy ještě nižší, než je spodní hranice nákladů**. Opět závisí na požadovaném formátu e-knihy (pouze PDF nebo jiný/další formát), ale také např. na výši autorského honoráře. Autor, který své dílo vydává knihovnou místo komerčního vydavatele, tak pravděpodobně nečiní primárně za účelem zisku. Jeho honorář tak může být nižší, popř. se ho autor dokonce může vzdát. Zároveň, jak již bylo zmíněno, **závisí na schopnosti knihovny pokrýt některé z vydavatelských činností vlastním personálem (existuje-li volná kapacita), přenést co největší část práce s textem na samotného autora, popř. najít levnějšího dodavatele některých činností (např. korektury textu, sazba).**

3.2 Překladová literatura s průměrným obrazovým aparátem

Náklady na vydání překladové literatury v elektronické podobě jsou téměř totožné s náklady na vydání původního českého díla vyčíslenými výše. Liší se pouze o náklady na překlad. Výši nákladů na odbornou překladovou e-knihu tedy jak v případě vydání a distribuce e-knihy vydavatelem, tak v případě vydání e-knihy v přímém vztahu autor – knihovna odvozujeme od nákladů původní české e-knihy. Opět pracujeme s modelovou knihou definovanou na začátku kapitoly a vycházíme z následujících předpokladů:

- **Náklady na nákup zahraniční licence (honorář zahraničního autora) jsou stejné jako náklady na autorská práva u českého díla;**
- **Honorář překladatele je stanoven jako fixní částka;**
- **Prodejní cena překladového díla je stejná jako cena původního českého díla.**

3.2.1 Vydání a distribuce knihy vydavatelem

Náklady na vydání překladové odborné literatury s průměrným obrazovým aparátem v elektronické podobě vydavatelem, který zajistí rovněž distribuci e-knihy, odpovídají nákladům na vydání původního českého díla navýšeným o honorář překladatele.

⁴⁶ Některé celkové hodnoty se v důsledku zaokrouhlení každé dílčí položky mírně liší od součtu těchto položek.

Náklady	Průměrné (Kč)	Spodní hranice cenového rozpětí (Kč)	Horní hranice cenového rozpětí (Kč)
Autorská práva (zahraniční licence)	55	40	75
Překlad	85	50	150
Redakční práce a korektura textu	40	20	50
Grafické práce a sazba	60	20	120
Převod do e-knihy	20	10	30
Distribuce	50	25	75
DPH (20%) ⁴⁷	70	50	80
CELKEM⁴⁸	375	210	580

Tabulka 9: Náklady na vydání e-knihy – překladová literatura, vydáno a distribuováno vydavatelem

Tyto náklady vycházejí ze stejných předpokladů, které jsme použili při výpočtu nákladů na vydání původního českého odborného díla v elektronické podobě vydavatelem, tj.:

- Náklady na distribuci e-knihy odpovídají 90 % nákladů na distribuci tištěné knihy;
- Náklady na převod do formátu e-knihy byly stanoveny na 7 500 Kč, 18 752 Kč a 30 000 Kč za titul;
- E-kniha je vydána samostatně, tj. bez současného (nebo dřívějšího) vydání díla v tištěné podobě, je připravena ve dvou různých formátech (např. ePUB a PDB)⁴⁹ a předpokládá se prodej 1 000 ks.

Přibližné celkové náklady na vydání překladového odborného díla v elektronické podobě vydavatelem, který zajišťuje i distribuci, tedy mohou dosahovat následujících hodnot:

- **Fixní náklady** (zahraniční licence, překlad, redaktor, korektury, grafika, sazba, převod do formátu e-knihy), které jsou vydavatelem hrazeny ještě před samotným vydáním knihy a nezávisí na počtu prodaných kusů – **135 000 Kč až 425 000 Kč**;
- **Variabilní náklady** (distribuce, DPH) závisí na realizovaných prodejkách - v případě prodeje 1 000 e-knih **75 000 Kč až 155 000 Kč**.
- **Celkové náklady** při prodeji 1 000 e-knih - **210 000 Kč až 580 000 Kč**, resp. 215 Kč až 580 Kč za 1 e-knihu.

Orientační průměrný podíl jednotlivých položek na celkových nákladech při prodeji 1 000 e-knih pak je:

- Autorský honorář: 15 - 20 %
- Překlad 25 %
- Redakční práce a korektura textu: 10 %
- Grafické práce a sazba: 10 – 20 %
- Převod do e-knihy: 5 %
- Distribuce: 15 %
- DPH: 15 - 30 %

3.2.2 Vydání knihy v přímém vztahu autor – knihovna

Náklady na vydání překladové odborné literatury s průměrným obrazovým aparátem v elektronické podobě knihovnou opět odpovídají nákladům na vydání původního českého díla knihovnou navýšeným o honorář překladatele.

⁴⁷ Pro určení hodnoty DPH byla nejprve určena odhadovaná prodejní cena (minimální, průměrná a maximální) modelové e-knihy a to tak, aby byla zachována marže vydavatele ve stejné výši jako v případě tištěné modelové knihy.

⁴⁸ Některé celkové hodnoty se v důsledku zaokrouhlení každé dílčí položky mírně liší od součtu těchto položek.

⁴⁹ Proto jsou uvažovány jak náklady na grafické práce a sazbu (tvorba prvního formátu), tak náklady na převod do formátu e-knihy (tvorba dalšího formátu).

Náklady	Průměrné (Kč)	Spodní hranice cenového rozpětí (Kč)	Horní hranice cenového rozpětí (Kč)
Autorská práva (zahraniční licence)	55	40	75
Překlad	85	50	150
Redakční práce a korektura textu	40	20	50
Grafické práce a sazba	60	20	120
Převod do e-knihy	20	10	30
Distribuce	0	0	0
DPH (20%)	0	0	0
CELKEM⁵⁰	255	135	425

Tabulka 10: Náklady na vydání e-knihy – překladová literatura, vydáno knihovnou

Tyto náklady vycházejí ze stejných předpokladů, které jsme použili při výpočtu nákladů na vydání původního českého odborného díla v elektronické podobě knihovnou v kapitole 6.1.2 Vydání knihy v přímém vztahu autor - knihovna.

Přibližné celkové náklady na vydání původního českého odborného díla v elektronické podobě přímo knihovnou tedy mohou dosahovat následujících hodnot:

- **Fixní náklady** (redaktor, korektury, grafika, sazba, převod do formátu e-knihy) – **135 000 Kč až 425 000 Kč**;
- **Variabilní náklady** (distribuce, DPH) – 0 Kč;
- **Celkové náklady – 135 000 Kč až 425 000 Kč** (vzhledem k tomu, že knihovny nemohou e-knihy prodávat, náklady na 1 e-knihu neurčujeme).

Orientační průměrný podíl jednotlivých položek na celkových nákladech pak je:

- Autorský honorář: 20 – 30 %
- Překlad 35 %
- Redakční práce a korektura textu: 15 %
- Grafické práce a sazba: 15 – 30 %
- Převod do e-knihy: 5 %

Opět však zdůrazňujeme, že tyto hodnoty vycházejí z údajů získaných od profesionálních nakladatelství. Knihovna v roli vydavatele může najít cesty, jak tyto náklady ještě snížit až pod výše uvedenou spodní hranici.

⁵⁰ Některé celkové hodnoty se v důsledku zaokrouhlení každé dílčí položky mírně liší od součtu těchto položek.

3.3 Porovnání nákladů na vydání e-knihy

Na závěr jsme pro ilustraci srovnali průměrné náklady na vydání tištěné odborné knihy s průměrným obrazovým aparátům s průměrnými náklady na vydání stejného díla v elektronické podobě pro všechny čtyři varianty.

Náklady	Tištěná kniha		E-kniha			
	Vydavatel (české/překlad)	Knihovna (české/překlad)	Vydavatel (české)	Knihovna (české)	Vydavatel (překlad)	Knihovna (překlad)
Autorská práva / zahraniční licence	55	55	55	55	55	55
Překlad	0 / 85	0 / 85	0	0	85	85
Redakční práce a korektura textu	40	40	40	40	40	40
Grafické práce a sazba	60	60	60	60	60	60
Převod do e-knihy (resp. výroba knihy)	65	65	20	20	20	20
Distribuce	75	0	50	0	50	0
DPH	60	0	70	0	70	0
CELKEM	350 / 435	220 / 305	290	170	375	255

Tabulka 11: Porovnání nákladů na vydání odborné e-knihy

4 Náklady na zpřístupnění e-knih

4.1 Vyhodnocení odpovídajících nákladů na SW

Obsahem této kapitoly bude odhad vyhodnocení nákladů na přípravu potřebné platformy na půjčování e-knih. Struktura (druhovité členění) nákladů odpovídá standardní kalkulaci nákladů investice.

Stanovená výše nákladů byla navržena na základě:

- Zahraničních zkušeností;⁵¹
- Diskusí s lokálními partnery věnujícími se elektronickému informačnímu zdrojům;
- Zkušeností dodavatele.

Náklady	1. rok (Kč)	2. rok (Kč)	3. rok (Kč)	4. rok (Kč)
Investiční náklady				
SW příprava - aplikace	1 000 000	0	0	0
SW napojení aplikace na knihovnu	50 000	0	0	0
SW úpravy (4. rok) ve výši 25 % investice	0	0	0	250 000
HW ⁵²	0	0	0	0
Provozní náklady (roční)				
Mzdové náklady programátora - provoz	288 000	288 000	288 000	288 000
Mzdové náklady programátora - údržby	72 000	72 000	72 000	72 000
Provozní náklady (ostatní)	25 000	25 000	25 000	25 000
Content server - licence	250 000	250 000	250 000	250 000
Content server - údržba	30 000	30 000	30 000	30 000
CELKEM (investice, provoz)	1 715 000	665 000	665 000	915 000
Náklady pro kalkulaci poplatku				
	998 000			
Roční odpis aplikace	333 000			
Roční provoz aplikace	665 000			

Tabulka 12: Náklady vytvoření a provoz technologické platformy pro zajištění výpůjčky e-knih

Výše **nákladů na přípravu aplikace** pro půjčování e-knih byla stanovena jako doba potřebná určitému počtu programátorů (týmu) na přípravu. Vycházíme z následujících předpokladů:

- Minimálně 4-členný tým programátorů;
- Minimální 4-měsíční doba zpracování (tzn. celkem 320 pracovních dní za celý tým);
- Mzdové náklady na jednoho programátora ve výši 720 000 Kč.

320 pracovních dní odpovídá cca 1,45 pracovnímu úvazku, což při stanovených mzdových nákladech odpovídá po zaokrouhlení 1 050 000 Kč.

⁵¹ Především Douglas County Libraries: <http://evoke.cvlisites.org/resources-guides-and-more/technologies/>

⁵² Vycházíme z předpokladu, že investorem je NTK, která již disponuje potřebnou HW infrastrukturou.

Výše uvedené náklady byly stanoveny s ohledem na tříleté odpisové období, do kterého aplikace a jiný SW dle účetního zákona spadají. Tzn. lze předpokládat minimální **reinvestice** každý 4. rok. Výše této investice byla stanovena v minimální výši 25 % z investice potřebné na přípravu aplikace.

Provozní náklady byly stanoveny opět při využití ročních mzdových nákladů programátora, který využívá svou kapacitu ve výši 0,4 úvazku na správu provozu aplikace. Tento úvazek obsahuje i základní činnosti při komunikaci s volně dostupnými datovými úložišti (např. uložno.cz apod.) pro případné čištění e-knih „uniklých“ z knihovny.

Kapacitu ve výši 0,1 využívá programátor na nutnou **údržbu aplikace** a potenciální změny při aplikaci změn vycházejících z přenastavení hlavních knihovních systémů (např. aleph).

Ostatní provozní náklady ve výši cca 25 000 Kč byly odhadnuty.

Náklady na provoz serveru pro převod elektronických knih do elektronického formátu s DRM odpovídají licenčním podmínkám poskytovatele, tzn. 10 000 USD za licenci a 1 500 USD za údržbu.⁵³ S přípravou e-knih souvisí i samotný poplatek za převod každé knihy, kterou si zákazník knihovny vypůjčí. Tyto poplatky ale již nejsou součástí investice, resp. provozních nákladů, neboť se týkají samotné knihy a výši nákladů vyplývající z těchto poplatků není možné odhadnout. Tyto náklady jsou závislé na celkovém počtu knih, které knihovna půjčí svým zákazníkům.

Stojí ovšem za zvážení, zda je nutné investovat do vlastní aplikace. V současné době je na českém trhu několik obchodníků, kteří využívají obdobné aplikace pro zpřístupnění elektronických informačních zdrojů.⁵⁴ Před samotnou investicí do vývoje aplikace tedy doporučujeme možnost zhodnocení (oslovení) hostování služby pro vypůjčku u takového dodavatele. Odhad poplatku knihovny za zprostředkování a využívání tohoto typu služby se pohybuje ve výši 3 000 USD ročně (cca 60 000 Kč).

4.2 Metodika kalkulace optimálních poplatků

Dle zadávací dokumentace je cílem této části kapitoly navrhnout metodiku a kalkulaci optimálních poplatků z prodeje licencí knihovnám. Dále uvedený text bude vycházet z předpokladu, že metodika má být navržena pro umoření nákladů (investice) v rámci prodeje (pronájmu) platformy ostatním odborným i neodborným knihovnám v ČR. Dále vycházíme z předpokladu, že knihovna nebude v rámci vlastní kalkulace uvažovat o zisku.

Poplatek za vypůjčení e-knihy bude tedy počítán jako:

Suma Investičních nákladů

- Investiční náklady na vytvoření aplikace, resp. výše ročních odpisů;
- Náklady na úpravu aplikace (investičních zhodnocení), resp. podíl ročních odpisů;
- Náklady na pořízení HW, resp. výše ročních odpisů.

Suma provozních nákladů

- Mzdové náklady pracovníků podílejících se správě a údržbě aplikace;
- Přímé spotřebě provozních nákladů;
- Ostatních nákladů podílejících se při provozu aplikace či pracovníků, kteří jí obsluhují;
- Náklady na licence potřebné k vytvoření e-knihy;
- Další náklady výše nezařazené.

Suma výše uvedených odpisů a provozních nákladů (tj. celkem 998 000 Kč, viz tabulka výše) bude podělena odhadem počtu zapojených knihoven, které se budou v daném časovém období na projektu aktivně podílet. Uvážíme-li např., že zájem pro zapojení do obdobného projektu by mohlo mít cca 50 knihoven, poplatek za licenci by v prvních 3 letech odpovídal podílu všech relevantních nákladů a právě počtu knihoven aktivně zapojených do projektu (tzn. cca 20 tis. Kč na knihovnu za rok, resp. 1,7 tis. Kč za měsíc).

⁵³ Kurz použitý pro převod nákladů do Kč: 1 USD = 20 Kč

⁵⁴ např. ebrary

5 Vyhodnocení návratnosti investice na vydání e-knihy

Návratnost (resp. v ekonomické terminologii se užívá termín „výnosnost“, který v této studii používáme i my) investice je základním ukazatelem hodnocení úspěšnosti investice. Při určování výnosnosti investice se obvykle porovnává čistý zisk (či ztráta) realizovaný z investice (tj. výnosy plynoucí z investice ponížené o náklady investice) s investovanými prostředky. Investici lze považovat za úspěšnou (rentabilní), dosahuje-li ukazatel výnosnosti kladných hodnot.

V rámci vyhodnocení výnosnosti investice na vydání odborné e-knihy požadujeme v rámci této studie, aby **hodnota ukazatele výnosnosti investice byla nulová** (resp. co nejnižší nezáporná), tj. aby výnosy z investice (v našem případě výnosy plynoucí z prodeje, resp. výpůjčky modelové e-knihy) pokrývaly náklady na investici (tzn. celkové náklady na vydání modelové e-knihy). Budeme tedy zjišťovat, kolik e-knih musí vydavatel prodat, aby pokryl vynaložené finanční prostředky, resp. kolikrát musí knihovna e-knihu, kterou sama vydala, půjčit, aby pokryla náklady na její vydání.

5.1 Vydání a distribuce e-knihy vydavatelem

5.1.1 Metodika výpočtu

Jak již bylo řečeno, výnosnost investice se počítá jako podíl čistého zisku z investice (tj. výnosy – náklady) a nákladů na investici. Jelikož však požadujeme nulovou hodnotu ukazatele výnosnosti investice, můžeme výpočet zjednodušit do následující podoby:

$$\text{výnosy} - \text{fixní náklady} - \text{variabilní náklady} = 0$$
$$(cena * \text{počet prodaných kusů}) - \text{fixní náklady} - [cena * (1 - DPH) * \text{sazba distribuce} * \text{počet prodaných kusů}] - (DPH * cena * \text{počet prodaných kusů}) = 0$$

Obrázek 2: Výpočet výnosnosti investice vydavatele na vydání původní české e-knihy

Počet prodaných kusů (tj. hledaná hodnota) je tak jedinou neznámou této rovnice.

5.1.2 Předpoklady výpočtu

Výnosnost investice vydavatele na vydání odborné e-knihy určíme jak pro původní české dílo, tak pro překladovou literaturu. Stále pracujeme s modelovou knihou definovanou v kapitole 3 *Náklady na vydání e-knihy*. Při výpočtu vycházíme z následujících vstupů:

- **Prodejní cena** modelové odborné e-knihy s průměrným obrazovým aparátem – minimální, průměrná a maximální cena, která byla v kapitole 3 *Náklady na vydání e-knihy* stanovena pro české dílo i překladovou literaturu ve stejné výši: **245 Kč, 355 Kč a 410 Kč**;
- **Fixní náklady** zahrnující autorský honorář/zahraniční licenci, v případě překladové literatury honorář překladatele, dále náklady na redaktorské práce a korekturu, grafické práce a sazbu a převod do formátu e-knihy, přičemž pracujeme s dříve vypočtenou minimální, průměrnou a maximální výší těchto nákladů;

- **Variabilní náklady**, tj. náklady na distribuci a DPH, určené na základě výnosů z prodeje, přičemž sazba DPH je 20 % a sazba distribuce je 13,5 %, 18 % a 22,5 %.⁵⁵

5.1.3 Výsledné hodnoty

Původní české dílo

Na základě výše uvedených předpokladů (resp. vstupů) a metodiky výpočtu jsme získali následující minimální, průměrný a maximální počet kusů původní české odborné e-knihy, které musí vydavatel prodat, aby pokryl investici na vydání e-knihy.

	Minimální (Kč)	Průměrné (Kč)	Maximální (Kč)
Fixní náklady	84 000	168 468	274 000
Variabilní náklady	37 428	88 415	167 952
Výnosy	121 520	257 020	441 980
Počet prodaných e-knih	496	724	1 078
Výnosnost investice	0,08%	0,05%	0,01%

Tabulka 13: Počet prodaných kusů původní české odborné e-knihy potřebný pro pokrytí investice vydavatele

Z tabulky je patrné, že pro to, aby se vydavateli splatila investice na vydání původního českého díla v elektronické podobě, musí se mu tuto podařit prodat **496 „výtisků“ této e-knihy v případě minimálních nákladů** (tj. v případě díla méně náročného na přípravu a převod do e-knihy a/nebo dosažení nižších sazeb u dodavatelů), **až 1 078 „výtisků“ v případě maximálních nákladů** (tj. v případě velmi náročného, především po grafické stránce, díla a/nebo vysokých sazbách dodavatelů).

V našem výpočtu výnosnosti investice se nezabýváme tím, za jak dlouho bude nulové výnosnosti dosaženo. Výše uvedených prodejů se tak v závislosti na různých faktorech (přičemž některé z nich jsou uvedeny v další podkapitole) vydavateli může podařit dosáhnout hned během prvního roku od vydání e-knihy (popř. dokonce dříve), nebo třeba až za několik let.

Překladová literatura

Při výpočtu výnosnosti investice vydavatele na vydání překladové literatury s průměrným obrazovým aparátem v elektronické podobě jsme použili stejné vstupy jako v případě původního českého díla, pouze **fixní náklady** jsou navýšeny o honorář překladatele.⁵⁶ Výsledné hodnoty jsou obsaženy v následující tabulce.

	Minimální (Kč)	Průměrné (Kč)	Maximální (Kč)
Fixní náklady	134 221	254 013	424 000
Variabilní náklady	59 764	133 233	259 874
Výnosy	194 040	387 305	683 880
Počet prodaných e-knih	792	1 091	1 668
Výnosnost investice	0,03%	0,02%	0,00%

Tabulka 14: Počet prodaných kusů původní české odborné e-knihy potřebný pro pokrytí investice vydavatele

⁵⁵ Sazbu distribuce e-knih jsme již v kapitole 3 *Náklady na vydání e-knihy* stanovili jako 90 % sazby distribuce tištěných knih, kterou jsme v případě zajištění distribuce samotným vydavatelem stanovili jako 50 % sazby distribuce zajišťované třetí stranou (distributorem), tj. 15 %, 20 % a 25 %. Takže po snížení o 10 % v případě e-knih je obvyklá sazba distribuce 13,5 % (minimální), 18 % (průměrná) a 22,5 % (maximální).

⁵⁶ V případě variabilních nákladů tedy pracujeme se stejnou sazbou DPH i distribuce. Jejich celková hodnota však závisí na počtu prodaných e-knih, který je zde jiný než u původní české e-knihy, proto je uvedená výše variabilních nákladů u překladové literatury jiná než u původního českého díla.

V případě překladové literatury se tedy pro pokrytí investice na vydání odborné e-knihy musí vydavateli podařit prodat **792 „výtisků“ této e-knihy v případě minimálních nákladů až 1 668 „výtisků“ v případě maximálních nákladů.**

5.1.4 Faktory ovlivňující výnosnost investice

Definujeme-li výnosnost investice vydavatele na vydání e-knihy jako minimální nutný počet prodaných kusů e-knihy, ovlivňují ji především následující faktory:

- **Prodejní cena** resp. veškeré faktory ovlivňující výši prodejní ceny a tedy i výnosů:
 - Cenová politika vydavatele, tj. způsob stanovení ceny (na základě předpokládané poptávky, podle výše fixních nákladů);
 - Výše požadované marže;
 - Slevové akce.

Přičemž vyšší prodejní cena samozřejmě snižuje potřebný počet prodaných kusů e-knihy, na druhou stranu však snižuje poptávané množství, takže potřebného (i když nižšího) počtu prodaných kusů bude pravděpodobně dosaženo v delším časovém období.
- **Fixní náklady** – schopnost vydavatele snížit alespoň některé fixní náklady;
- **Sazba DPH**, tj. změny její výše.

Výnosnost investice pak ovlivňují i další externí vlivy jako např. „**konkurenční**“ knihy (tj. odborné e-knihy s podobnou tematikou), **popularita** oboru, na který je kniha zaměřena, ale také např. **kupní síla** cílových čtenářů a řada dalších faktorů. Tyto faktory sice neovlivňují počet prodaných kusů e-knihy potřebný pro splacení investice, ale mají vliv na to, bude-li tohoto počtu při dané ceně vůbec dosaženo a za jaký časový horizont.

5.2 Vydání e-knihy v přímém vztahu autor – knihovna

5.2.1 Metodika výpočtu

Vzhledem k tomu, že knihovna e-knihy, které sama vydá v přímém vztahu autor - knihovna, primárně nechce prodávat⁵⁷ a není tedy stanovena prodejní cena modelové e-knihy, zvolili jsme pro výpočet výnosnosti e-knihy vydané knihovnou jinou metodiku než v případě vydání a distribuce e-knihy vydavatelem. Vycházíme ze stávajícího průměrného počtu výpůjček titulů a potenciálního počtu uživatelů knihovny.⁵⁸ Postup výpočtu byl následující:

1. Výpočet stávajícího průměrného počtu výpůjček knihy (resp. titulu) během její životnosti

Na základě daného vzorku knih a statistických údajů NTK o jejich výpůjčkách od data jejich pořízení do roku 2012 včetně jsme určili průměrný počet výpůjček knihy (resp. v případě více výtisků jednoho titulu průměrný počet výpůjček titulu) za toto období a extrapolovali ho na předpokládanou životnost (vycházející z aktuálnosti obsahu) knihy.

2. Stanovení potenciálního počtu výpůjček e-knihy během její životnosti

Na základě statistických údajů NTK o registrovaných uživateli jsme stanovili počet uživatelů generujících dříve určený průměrný počet výpůjček. Výsledky jsme následně extrapolovali na potenciální počet uživatelů NTK v případě rozšíření elektronické výpůjčky.

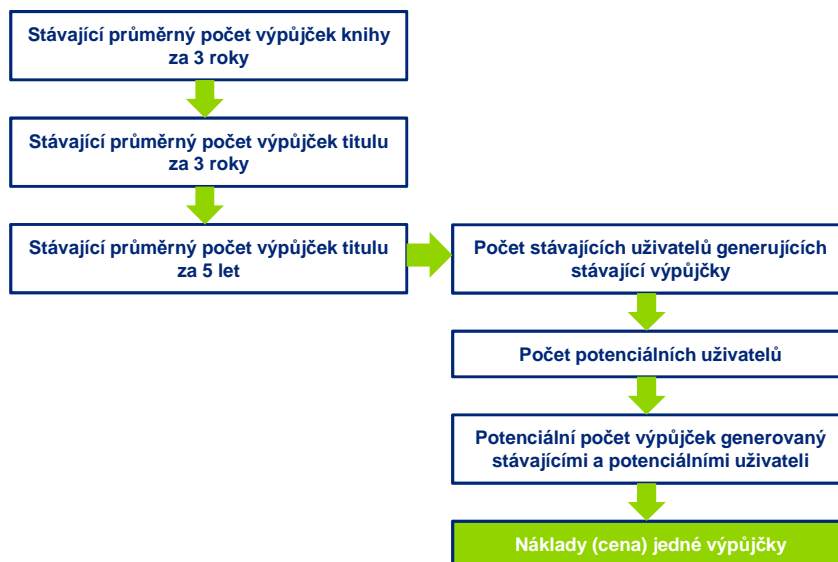
3. Výpočet nákladů na jednu výpůjčku

Na základě nákladů na vydání e-knihy knihovnou vypočtených v kapitole 3 *Náklady na vydání e-knihy* jsme určili průměrné náklady na jednu výpůjčku jakožto podíl nákladů na vydání e-knihy a potenciálního počtu výpůjček. Tím jsme vlastně určili průměrnou cenu, kterou by knihovna teoreticky měla dostat zaplacenou za jednu výpůjčku, a zároveň počet výpůjček potřebných pro pokrytí nákladů

⁵⁷ Ale z právního hlediska jí v tom nic nebrání, viz kapitola 8 *Právní analýza zpřístupnění e knih v knihovnách*.

⁵⁸ Jelikož k dispozici nám byla pouze data NTK, počítáme návratnost investice na vydání e-knihy NTK.

na vydání e-knihy. Z právního hlediska však knihovna nemůže výpůjčku e-knih zpoplatnit, viz kapitola 8 *Právní analýza zpřístupnění e knih v knihovnách*.⁵⁹

Obrázek 3: Metodika výpočtu výnosnosti investice knihovny do vydání odborné e-knihy

Konkrétní předpoklady, ze kterých jsme při výpočtu vycházeli, výpočet samotný a jeho výsledky jsou popsány v následujících částech.

5.2.2 Předpoklady výpočtu

Níže uvádíme předpoklady pro každý z kroků popsaných v metodice výpočtu. Vzhledem k nedostatku potřebných vstupních dat jsou některé z níže uvedených předpokladů dost „odvážné“ a následný výpočet je tak nutné chápat spíše jako rámcový modelový příklad.

1. Výpočet stávajícího průměrného počtu výpůjček knihy (resp. titulu) během její životnosti

1. Východí vzorek knih, na jehož základě určujeme průměrný počet výpůjček knihy (resp. titulu), tvoří pouze knihy pořízené NTK v roce 2009;
2. Jelikož neznáme přesné datum pořízení knihy v roce 2009, vycházíme z předpokladu, že poskytnuté počty výpůjček jednotlivých knih jsou v průměru za období 3 let;
3. Předpokládáme průměrnou „obsahovou“ životnost odborné, spíše technicky zaměřené, literatury (v důsledku zastarávání obsahu) 5 let;
4. Vycházíme z předpokladu, že počet výpůjček titulu během 5 let je rozložen v poměru 55 % výpůjček v prvních 3 letech a 45 % výpůjček v posledních 2 letech.

2. Stanovení potenciálního počtu výpůjček e-knihy během její životnosti

5. Předpokládáme, že vzhledem k poměrně vysokým nákladům na vydání e-knihy knihovna vlastními silami vydává pouze tituly, u kterých lze očekávat větší zájem ze strany čtenářů, tj. minimálně 9 výpůjček během prvních 3 let od vydání e-knihy;

⁵⁹ Jelikož stávající právní řád (knihovní zákon) neumožňuje knihovně výpůjčku e-knih zpoplatnit, pokud nebude knihovna e-knihy vydané vlastními silami prodávat, a/nebo pokud náklady na vydání e-knihy nebudou hrazeny z účelové dotace, nedosáhne knihovna při investici do vydání e-knihy pravděpodobně nikdy její návratnosti. Účelem tohoto výpočtu je tedy pouze rámcové nastavení metody pro stanovení potřebného počtu výpůjček e-knihy vydané knihovnou v přímém vztahu autor - knihovna, přičemž však pro její využití v praxi by byla nutná změna knihovního zákona umožňující zpoplatnění výpůjčky e-knihy.

6. Vycházíme z předpokladu, že stávající výpůjčky nejvíce půjčovaných knih v NTK generují pouze studenti ČVUT a VŠCHT, tj. cca 5 900 zákazníků;⁶⁰
7. Průměrný podíl studentů ČVUT a VŠCHT, kteří jsou zákazníky knihovny, na celkovém počtu studentů ČVUT a VŠCHT je cca 20 %. Tento podíl považujeme za „koeficient zájmu studentů o nabídku titulů NTK“;
8. Za potenciální zákazníky NTK v případě rozšíření výpůjček e-knih (tj. odpadnutí nutnosti fyzicky dojíždět do knihovny) považujeme všechny studenty vysokých škol v ČR s výjimkou VŠ zaměřených na čistě humanitní obory, tj. 387 000 studentů.

3. Výpočet nákladů na jednu výpůjčku

9. Předpokládáme náklady na vydání odborné e-knihy s průměrným obrazovým aparátem ve výši:
 - Původní české dílo: 85 000 Kč (minimální), 170 000 Kč (průměrné), 275 000 Kč (maximální);
 - Překladová literatura: 135 000 Kč, 255 000 Kč, 425 000 Kč.
10. Vycházíme z předpokladu, že knihovna má vlastní technické řešení pro zajištění zabezpečení a výpůjčky e-knih, přičemž toto technické řešení je financováno z účelové dotace, tj. jeho náklady stanovené v kapitole 4 *Náklady na zpřístupnění e-knih* nevstupují do nákladů na jednu výpůjčku e-knihy.

5.2.3 Výpočet a výsledné hodnoty

V této části uvádíme výpočet pro každý z kroků popsaných v metodice výpočtu vycházející z výše uvedených parametrů. Jedná se o modelový příklad, jehož výsledné hodnoty mohou být při použití přesnějších vstupních dat odlišné.

1. Výpočet stávajícího průměrného počtu výpůjček knihy (resp. titulu) během její životnosti

Získaná data o počtu výpůjček 2 322 knih pořízených NTK v roce 2009 jsme nejprve přepočítali na počet výpůjček 1 452 titulů.⁶¹ Určili jsme průměrný počet výpůjček pro tituly vypůjčené alespoň 12 x, 9-11 x a méně než 9 x za tři roky a tyto jsme extrapolovali (na základě předpokládaného poměru výpůjček 55 % ku 45 %) na období předpokládané životnosti knihy, tj. 5 let.

Tituly	Počet titulů	Podíl	Průměrný počet výpůjček 1 titulu za 3 roky	Průměrný počet výpůjček 1 titulu za 5 let
Vypůjčené alespoň 12x	386	27%	30	55
Vypůjčené méně než 12x a alespoň 9x	107	7%	10	18
Vypůjčené méně než 9x	670	46%	4	7
Nevypůjčené	289	20%	0	0
CELKEM	1 452	100%		
Vypůjčené alespoň 9x	493	34%	26	47

Tabulka 15: Průměrný počet výpůjček titulu na NTK

Pro další výpočet jsme použili hodnotu průměrného počtu výpůjček titulů, které se během 3 let vypůjčily alespoň 9 x (tj. přibližně třetina všech titulů). Průměrný počet výpůjček za dané tříleté období je u těchto titulů 26. Při extrapolaci na pětileté období pak vychází **průměrný počet výpůjček za období životnosti knihy na 47 výpůjček**.

⁶⁰ Jedná se totiž o klíčovou skupinu zákazníků NTK z akademického prostředí, a to především proto, že NTK svým zaměřením nejvíce odpovídá odbornému zaměření těchto dvou VŠ nacházejících se navíc v bezprostřední blízkosti NTK.

⁶¹ V řadě případů byl totiž jeden titul pořízen v několika výtiscích, přičemž počet výpůjček se sleduje pro každý výtisk zvlášť.

2. Stanovení potenciálního počtu výpůjček e-knihy během její životnosti

Na základě předpokladu, že těchto 47 výpůjček během 5 let realizovalo cca 5 900 studentů ČVUT a VŠCHT, kteří představují cca 20 % všech studentů těchto VŠ jsme stanovili počet potenciálních výpůjček realizovaných všemi potenciálními zákazníky NTK. Počet potenciálních zákazníků NTK jsme určili jako 20 % všech studentů českých vysokých škol v ČR s výjimkou VŠ zaměřených na čistě humanitní obory, tj. 20 % z cca 387 000 studentů. Tímto krokem jsme získali počet potenciálních uživatelů z celé ČR cca **77 000 studentů**.

V dalším kroku jsme zjišťovali počet výpůjček, který by tito potenciální zákazníci byli schopni spolu se stávajícími zákazníky z řad studentů ČVUT a VŠCHT za 5 let vygenerovat, pokud by jejich poptávka po daném titulu korespondovala s průměrnou poptávkou stávajících zákazníků NTK z ČVUT a VŠCHT.

$$\text{Počet potenciálních výpůjček za 5 let} = \frac{\text{Počet stávajících výpůjček za 5 let} * \text{počet potenciálních zákazníků}}{\text{Počet stávajících zákazníků realizujících stávající výpůjčky}} + \text{Počet stávajících výpůjček za 5 let}$$

Obrázek 4: Výpočet počtu potenciálních výpůjček e-knihy za 5 let

Tímto výpočtem jsme tedy došli k závěru, že **všichni potenciální zákazníci NTK z řad vysokoškolských studentů by spolu se stávajícími zákazníky z ČVUT a VŠCHT mohli za životnost e-knihy vygenerovat maximálně cca 660 výpůjček**.

3. Výpočet nákladů na jednu výpůjčku

V posledním kroku jsme tímto finálním počtem potenciálních výpůjček vydělili průměrné náklady na vydání modelové odborné e-knihy (původní české i překladové) knihovnou a získali tak cenu, kterou by při stanoveném počtu potenciálních výpůjček měl teoreticky každý zájemce o výpůjčku knihovně zaplatit, aby knihovna pokryla své náklady na vydání této e-knihy.

Původní české dílo	Minimální náklady	Průměrné náklady	Maximální náklady
Náklady na vydání e-knihy	84 000 Kč	168 468 Kč	274 000 Kč
Počet stávajících výpůjček za 5 let*	47	47	47
Počet potenciálních výpůjček za 5 let**	656	656	656
Náklady (cena) 1 výpůjčky	128 Kč	257 Kč	418 Kč

* Pouze stávající zákazníci NTK

** Odhad za celou ČR, tj. pro všechny studenty VŠ nehumanitních oborů

Tabulka 16: Výpočet nákladů na 1 výpůjčku původního českého díla vydaného v elektronické podobě knihovnou

Překladová literatura	Minimální náklady	Průměrné náklady	Maximální náklady
Náklady na vydání e-knihy	134 221 Kč	254 013 Kč	424 000 Kč
Počet stávajících výpůjček za 5 let*	47	47	47
Počet potenciálních výpůjček za 5 let**	656	656	656
Náklady (cena) 1 výpůjčky	205 Kč	387 Kč	646 Kč

Tabulka 17: Výpočet nákladů na 1 výpůjčku překladové literatury vydané v elektronické podobě knihovnou

Z tabulek výše je tedy zřejmé, že i v případě vydání původního českého díla s minimálními obvyklými náklady a předpokladem cca 660 výpůjček za 5 let dosahují náklady, resp. teoretická cena, jedné výpůjčky hodnoty cca 130 Kč. Toto lze interpretovat tak, že **při investici cca 85 000 Kč do vydání e-knihy a teoretickém zpoplacení výpůjčky této e-knihy částkou 130 Kč by knihovna dosáhla výnosnosti investice (resp. splatila by náklady na vydání e-knihy) při cca 660 výpůjčkách**.

5.2.4 Faktory ovlivňující výnosnost investice

Při výpočtu výnosnosti investice jsme pracovali s několika předpoklady a použili jsme několik extrapolací vycházejících z konkrétních dat získaných od NTK a vydavatelů odborné literatury. Vzhledem k tomu, že výsledné hodnoty jsou ryze rámcového, orientačního charakteru, lze očekávat značné odchylky od skutečného budoucího stavu. Tyto odchylky vycházejí především z níže popsanych faktorů.

Životnost titulu

Přestože pro zjednodušení výpočtu jsme předpokládali průměrnou životnost titulu 5 let, u některých děl může být v závislosti na oboru, kterým se zabývají, životnost až 10 let.⁶² **Pokud by se knihovna zaměřila na vydávání především titulů s delší životností,** může celkový počet výpůjček e-knihy za celou dobu životnosti titulu dosáhnout vyššího počtu a **náklady, resp. cena, jedné výpůjčky budou nižší.**

Popularita vydané e-knihy

Klíčovým faktorem ovlivňujícím výnosnost investice knihovny do vydání e-knihy je popularita (resp. předpokládaná popularita) vydaného díla čili zájem o jeho vypůjčení. V našich výpočtech jsme vycházeli z průměrného počtu výpůjček titulů, které byly vypůjčeny minimálně 9 x za 3 roky, což není mnoho. Pokud bychom uvažovali tituly, které byly od roku 2009 do roku 2012 včetně vypůjčeny minimálně 36 x (tj. v průměru 1 x za měsíc), vzrostl by stávající průměrný počet výpůjček 1 titulu **ze 47 na 98 výpůjček za 5 let a náklady, resp. cena, jedné výpůjčky** by tak při zachování ostatních předpokladů (potenciální počet zákazníků) mohly klesnout až na **60 Kč.**

Pokud by se tedy knihovna zaměřila na vydávání především těch titulů, u kterých ví, že je o ně velký zájem (dílo, které knihovna již půjčuje v tištěné podobě, ale které se již nevydává, a na jehož vydání v elektronické podobě knihovna získá od autora licenci), **nebo ho může objektivně předpokládat,** může být celkový počet výpůjček e-knihy vyšší a **náklady, resp. cena, jedné výpůjčky budou nižší.** Stejně tak je nezbytné, aby knihovna popularitu e-knihy zvyšovala prostřednictvím její propagace mezi stávajícími i potenciálními zákazníky.

Neomezený počet paralelních výpůjček

V případě modelu elektronické výpůjčky na rozdíl od výpůjčky tištěných knih existuje **možnost paralelního vypůjčení jednoho titulu až neomezeným množstvím zákazníků ve stejný moment.** Námi uvažovaný počet elektronických výpůjček, při jehož stanovení jsme vycházeli ze stávajícího průměrného počtu výpůjček tištěných knih (47 za 5 let), by tak mohl být ještě vyšší, a to především u velmi žádaných titulů.

Počet zákazníků knihovny

Model elektronického prostředí pro výpůjčky e-knih je pro koncové zákazníky knihoven nesporně **dostupnější a pohodlnější.** Odpadá zde například nutnost kvůli každé výpůjčce a navrácení knihy fyzicky navštívit knihovnu (fyzická přítomnost zákazníka je nutná pouze pro autentizaci čtenáře při registraci, přičemž je otázkou, zda i tato by v budoucnu nemohla probíhat elektronicky bez nutnosti fyzické přítomnosti zákazníka). **Počet potenciálních nových zákazníků,** a tedy i počet potenciálních výpůjček, tak **teoreticky může být ještě větší než námi uvažovaných 20 % studentů VŠ exaktního zaměření.**

Díky výše uvedeným faktorům lze předpokládat větší počet výpůjček e-knih a tedy nižší náklady, resp. cenu, jedné výpůjčky. Stejně tak však může nastat opačná situace (nedosažení předpokládaného počtu výpůjček), čímž se náklady, resp. cena, jedné výpůjčky ještě zvýší.

Fixní náklady na vydání e-knihy

Významným faktorem výnosnosti investice knihovny do vydání odborné e-knihy je samozřejmě také konkrétní výše nákladů na vydání e-knihy. Jak bylo popsáno v kapitole 3 *Náklady na vydání e-knihy*, do nákladů na vydání odborné e-knihy knihovnou vstupují následující položky:

- Autorský honorář;
- Překlad (pouze v případě zahraniční literatury);

⁶² Resp. životnost u odborné literatury netechnického zaměření může být ještě delší. Např. Vydavatelství Filozofické fakulty Univerzity Karlovy vydává některé publikace již 20 let a stále je po nich poptávka.

- Redaktorské práce;
- Korektury textu;
- Grafické práce;
- Sazba, resp. převod do formátu e-knihy.

V kapitole 3 *Náklady na vydání e-knihy* již bylo zmíněno, že v případě, že se autor rozhodne svou odbornou publikaci vydat knihovnou, lze předpokládat, že jeho primárním zájmem není finanční zisk, ale především zveřejnění a zpřístupnění jeho díla co nejširšímu okruhu potenciálních čtenářů především z řad akademické a výzkumné sféry, a aby publikace sloužila (a byla citována) pro potřeby výzkumu či vědeckých prací. **Autorský honorář tak může být nižší nebo dokonce nulový.**

Náklady na vydání e-knihy a tedy i náklady, resp. cenu, jedné výpůjčky lze rovněž snížit, pokud knihovna akceptuje **snížení profesionality zpracování vydání** přenesením některých činností (především korektury textu či redaktorské práce, ale případně také převod do formátu e-knihy) na pracovníky knihovny přímo zúčastněné v procesu vydávání e-knihy knihovnou nebo jiné „neprofesionály“ (např. studenti v rámci brigády).

V neposlední řadě by rovněž bylo možné **část těchto nákladů přenést na autora samotného**, tj. požadovat od něj dodání textu v takové podobě, že jej bude pouze nutné převést do formátu e-knihy.⁶³ Pokud by knihovně např. odpadly náklady související s redigováním a korekturou textu (tj. cca 20 % nákladů), **náklady, resp. cena, jedné výpůjčky** by tak při zachování ostatních předpokladů (potenciální počet zákazníků) mohly klesnout na cca **100 Kč**.

Tato možnost snížení nákladů knihovny na vydání e-knihy však samozřejmě závisí na tom, je-li vydání knihy primárním zájmem autora (tj. autor osloví knihovnu a jeho hlavním cílem je dílo zpřístupnit) nebo knihovny (tj. knihovna osloví autora a velmi usiluje o možnost vydat jeho dílo v elektronické podobě).

⁶³ Tento přístup se v současné době používá při vydávání skript, kdy vydavatel do textu získaného od autora již nijak nezasahuje, pouze vytvoří obálku, doplní své údaje (anotaci, tiráž apod.) a připraví text pro tisk (sazebské práce), resp. v případě e-knihy jej převede do požadovaného formátu.

6 Ekonomická efektivnost nákupu e-knihy pro knihovnu

6.1 Obchodní podmínky pro nákup e-knihy knihovnou

Obchodní podmínky pro nákup elektronické knihy knihovnou za účelem jejího dočasného zpřístupňování (výpůjček) byly zpracovány formou modelové licenční smlouvy mezi NTK a vydavatelem. Tato modelová licenční smlouva je součástí přílohy č. 1.

6.2 Vyhodnocení nákladů na pořízení e-knihy

Náklady na pořízení e-knihy knihovnou, tj. zakoupení e-knihy od vydavatele, budeme vyhodnocovat zvlášť pro pět variant režimu nákupu e-knihy, tj.:

1. Nákup pro jednoho souběžného uživatele;
2. Nákup pro tři souběžné uživatele;
3. Nákup pro neomezený počet registrovaných uživatelů;
4. Dočasné zpřístupnění v rámci předplatného;
5. „Pay-per-view“ (platba za využití).

Budeme vycházet z několika obecných předpokladů platných pro všech pět variant a z některých specifických předpokladů platných pouze pro konkrétní variantu.

6.2.1 Obecné předpoklady

Při určování orientační výše nákladů na pořízení e-knihy knihovnou prostřednictvím nákupu e-knihy od vydavatele jsme vycházeli z následujících předpokladů platných pro všechny režimy nákupu, resp. typy elektronické výpůjčky.

- Výpůjční doba tištěné knihy je 1 měsíc, přičemž předpokládáme, že kniha není uživatelem nikdy vrácena dříve, tj. **maximální počet výpůjček jednoho výtisku tištěné knihy je 12 za rok**;
- **Výpůjční doba e-knihy je 14 dní**;
- Uživateli je umožněn off-line přístup k vypůjčené e-knize, tj. mohou si ji stáhnout do svého čtecího zařízení;
- Vycházíme z předpokladu, že knihovna má vlastní technické řešení pro zajištění zabezpečení a výpůjčky e-knih, přičemž toto technické řešení je financováno z účelové dotace. **Náklady technického řešení stanovené v kapitole 4 Náklady na zpřístupnění e-knih nevstupují do nákladů na nákup e-knihy knihovnou od vydavatele**;
- Na základě dřívějších výpočtů (viz kapitola 3 *Náklady na vydání e-knihy*) předpokládáme **náklady na vydání e-knihy ve výši 80 % nákladů na vydání tištěné knihy**;
- E-knihu chápeme jako klasický spotřební produkt, jehož **cena je ovlivněna nabídkou a poptávkou**, přičemž poptávka po konkrétní e-knize závisí na popularitě díla samotného nebo jeho autora, ale také na popularitě oboru, na který je kniha zaměřena, tj. velikosti trhu (potenciálním počtu zákazníků) pro vydavatele;
- Předpokládáme, že během předpokládané obsahové životnosti e-knihy **chce vydavatel pokrýt náklady vydání e-knihy a dosáhnout přiměřeného zisku**.

6.2.2 Nákup pro jednoho souběžného uživatele

Definice

Nákupem pro jednoho souběžného uživatele rozumíme trvalý, tj. časově neomezený, nákup práv na zpřístupnění e-knihy knihovnou, přičemž k této e-knize má během výpůjční lhůty přístup pouze 1 uživatel.

Rozdíl ve zpřístupnění oproti tištěné knize

Zpřístupnění e-knihy je v tomto modelu v podstatě totožné se zpřístupněním tištěné knihy, tj. pokud knihovna zakoupí pouze 1 licenci na e-knihu, může si ji vypůjčit pouze 1 zákazník a ostatní zájemci vytvářejí pořadník a čekají, až bude e-kniha vrácena. Pokud chce knihovna zamezit tvorbě pořadníků, musí zakoupit více licencí, stejně jako v případě tištěné knihy musí zakoupit více výtisků jednoho titulu.

Jedinými rozdíly oproti tištěné knize je tak odpadnutí nutnosti fyzického vyzvednutí a následného navrácení e-knihy v knihovně (e-knihy jsou tak vždy vráceny včas, tj. nedochází k prodlení ze strany uživatele) a kratší výpůjční lhůta, což spolu s faktem, že e-knihy nemohou být uživatelem fyzicky poškozeny, a zvyšuje míru jejich reálného využití.

Specifické předpoklady

V této variantě režimu nákupu pracujeme pouze s jedním specifickým předpokladem:

- Kniha není uživatelem nikdy vrácena před uplynutím výpůjční lhůty, tj. je „vrácena“ (smazána z uživatelského zařízení) automaticky po uplynutí 14 dnů od data vypůjčení. **Předpokládáme tedy, že maximální počet výpůjček e-knihy v rámci jedné licence je 24 za rok.**

Způsob stanovení nákladů na pořízení

Vzhledem k tomu, že tento model kopíruje model výpůjčky tištěných knih, cena licence na e-knihu by měla rovněž vycházet z ceny tištěné knihy, resp. z ceny e-knihy (vzhledem k nižším nákladům na výrobu e-knihy). Zároveň by však cena licence měla zohledňovat vyšší (maximálně dvojnásobný) počet potenciálních výpůjček za rok, resp. za životnost knihy.

„Férová“ cena (tj. cena reflektující jak potřeby vydavatele, tak potřeby knihovny) licence na e-knihu by se tedy v režimu nákupu pro 1 souběžného uživatele měla pohybovat v intervalu s těmito hraničními hodnotami:

- **Minimální cena licence – cena e-knihy**, tj. cca **80 % ceny tištěné knihy**;
- **Maximální cena licence – dvojnásobek ceny e-knihy**, tj. cca **160 % ceny tištěné knihy**.

Vzhledem k existenci rizika pro vydavatele, že uživatel knihovny, který si e-knihu vypůjčí, prolomí její zabezpečení a obsah nelegálně zpřístupní dalším uživatelům (např. prostřednictvím veřejných serverů pro sdílení dat typu www.ulozto.cz apod.) je však možné, že vydavatel se bude chtít proti tomuto riziku předem zajistit prostřednictvím vyšší ceny, za kterou knihovně licenci na e-knihu poskytne. Může tak **navýšit maximální cenu licence až na 200 % ceny tištěné knihy**, popř. pokud toto riziko vyhodnotí jako velmi pravděpodobné ještě více. Zahraniční praxe⁶⁴ však ukazuje, že zatímco u beletrie se ceny licencí na e-knihu zpřístupněné pro 1 souběžného uživatele pohybují od cca 200 % do cca 500 % ceny tištěné knihy, u odborné literatury je to 100 % až 150 % ceny tištěné knihy.⁶⁵

Konkrétní výše ceny licence na e-knihu by samozřejmě měla být výsledkem jednání mezi vydavatelem a knihovnou, přičemž knihovna by měla vycházet ze stávajícího, resp. očekávaného, počtu výpůjček. Výpočet ekonomické efektivity nákupu e-knihy ukážeme na následujícím příkladu.

Knihovna má 1 výtisk tištěné knihy s těmito parametry:

- *Pořizovací cena 350 Kč;*
- *Průměrná roční výpůjčka 12;*
- *Průměrný počet neuspokojených zájemců o titul 12 ročně.*

⁶⁴ Douglas County Libraries Report - Pricing Comparison as of October 31, 2012 [online]. *Douglas County Libraries*. 2012-10 -31. Dostupné z: <http://evolve.cvlites.org/files/2012/10/DCLPriceReportOct-31-12.pdf>

⁶⁵ Na základě dat o v současné době zakoupených zahraničních titulech v elektronické podobě od poskytovatelů Ebsco a Ebrary, které nám byly poskytnuty NTK a ceníku poskytovatele Ebrary pro veřejné knihovny dostupného na: <http://www.ebrary.com/corp/models.jsp>

K této knize chce knihovna přikoupit e-knihu s těmito parametry:

- Cena požadovaná vydavatelem 120 % (průměr výše uvedeného intervalu) ceny tištěné knihy, tj. 420 Kč;
- Očekávaný počet výpůjček 12 ročně.⁶⁶

Pokud by tedy knihovna převis poptávky po titulu chtěla uspokojit prostřednictvím zakoupení e-knihy, stálo by ji to 420 Kč, což je o 20 % víc než v případě zakoupení dalšího papírového výtisku. Nákup licence na e-knihu je tedy za těchto okolností ekonomicky neefektivní.

Pokud by však byl převis poptávky např. 18 zájemců ročně, bylo by zakoupení licence na e-knihu naopak ekonomicky efektivní. Pro uspokojení poptávky by totiž knihovna musela zakoupit dodatečné 2 fyzické výtisky (tj. náklady 700 Kč), zatím co by stačilo zakoupit jednu licenci na e-knihu (tj. náklady 420 Kč, úspora 40 %). Celková úspora pro knihovnu však může být ještě vyšší, pokud bude poptávka po e-knize vyšší než po její tištěné formě a ze strany uživatelů dojde k vyčerpání maximálního počtu 24 výpůjček za rok.

6.2.3 Nákup pro tři souběžné uživatele

Definice

Nákupem pro 3 souběžné uživatele rozumíme trvalý, tj. časově neomezený, nákup práv na zpřístupnění e-knihy knihovnou, přičemž k této e-knize mají během výpůjční lhůty přístup maximálně tři uživatelé.

Rozdíl ve zpřístupnění oproti tištěné knize

Zpřístupnění e-knihy je v tomto modelu podobné zpřístupněním tištěné knihy, kterou knihovna zakoupí ve 3 výtiscích. Pokud tedy knihovna zakoupí 1 licenci na e-knihu, může si ji ve stejnou dobu vypůjčit maximálně 3 zákazníci a ostatní zájemci vytvářejí pořadník a čekají, až bude e-kniha jedním ze 3 zákazníků vrácena.

Vedle odpadnutí nutnosti fyzického vyzvednutí a následného navrácení e-knihy v knihovně a kratší výpůjční lhůty se tedy zpřístupnění e-knihy v této variantě režimu nákupu liší oproti zpřístupnění tištěné knihy tím, že 1 zakoupenou e-knihu mohou mít půjčenou 3 zákazníci současně, zatím co 1 zakoupenou tištěnou knihu pouze 1 zákazník.

Specifické předpoklady

V této variantě režimu nákupu opět pracujeme pouze s jedním specifickým předpokladem:

- Kniha není uživatelem nikdy vrácena před uplynutím výpůjční lhůty, tj. „vrácena“ (smazána z uživatelského zařízení) automaticky po uplynutí 14 dnů od data vypůjčení. **Předpokládáme tedy, že maximální počet výpůjček e-knihy v rámci jedné licence je 72 za rok.**

Způsob stanovení nákladů na pořízení

Jelikož tento model se stále ještě hodně podobá modelu výpůjčky tištěných knih, cena licence na e-knihu by měla rovněž vycházet z ceny tištěné knihy, kterou však knihovna zakoupí ve 3 výtiscích. Zároveň by opět měl být zohledněn vyšší (maximálně šestinásobný) celkový počet potenciálních výpůjček za rok, resp. za životnost knihy.

„Férová“ cena licence na e-knihu by se tedy v režimu nákupu pro 3 souběžné uživatele měla pohybovat v intervalu s těmito hraničními hodnotami:

- **Minimální cena licence – trojnásobek ceny e-knihy, tj. cca 240 % ceny tištěné knihy;**
- **Maximální cena licence – šestinásobek ceny e-knihy, tj. cca 480 % ceny tištěné knihy.**

Opět samozřejmě záleží na jednání s konkrétním vydavatelem (jeho požadavcích, averzi k riziku souvisejícím s elektronickým formátem atd.) a na počtu výpůjček, které knihovna pro konkrétní titul očekává. Výpočet ekonomické efektivity nákupu e-knihy ukážeme na následujícím příkladu.

Knihovna má 1 výtisk tištěné knihy s těmito parametry:

- Pořizovací cena 350 Kč;

⁶⁶ Vycházíme z předpokladu, že uživatelům je lhostejné, půjčí-li si knihu v tištěné nebo elektronické podobě (tj. elektronický formát neodradí stávající zájemce o tištěnou knihu, ale ani nepřiláká dodatečné zájemce).

- Průměrná roční výpůjčka 12;
- Průměrný počet neuspokojených zájemců o titul 36 ročně.

Knihovna chce převís poptávky po titulu uspokojit zakoupením e-knihy pro 3 souběžné uživatele s těmito parametry:

- Cena požadovaná vydavatelem 360 % (průměr výše uvedeného intervalu) ceny tištěné knihy, tj. 1 260 Kč;
- Očekávaný počet výpůjček 36 ročně.⁶⁷

Pokud by tedy knihovna převís poptávky po titulu chtěla uspokojit prostřednictvím zakoupení e knihy, stálo by ji to 1 260 Kč, což je o 20 % víc než v případě zakoupení dalších 3 papírových výtisků. Nákup licence na e-knihu je tedy za těchto okolností ekonomicky neefektivní.

Pokud by však převís poptávky byl např. 48 zájemců ročně (popř. by bylo opodstatněné očekávat nárůst poptávky po e-knize oproti tištěné knize), bylo by zakoupení licence na e-knihu již ekonomicky efektivní. Pro úplné uspokojení poptávky by totiž knihovna musela zakoupit dodatečné 4 fyzické výtisky (tj. náklady 1 400 Kč), zatím co by stačilo zakoupit jednu licenci na e-knihu (tj. náklady 1 260 Kč, úspora 10 %). Celková úspora pro knihovnu však opět může být ještě vyšší, protože jednu e-knihu může půjčit až 72 uživatelům ročně.

6.2.4 Nákup pro neomezený počet registrovaných uživatelů

Definice

Nákupem pro neomezený počet uživatelů rozumíme trvalý, tj. časově neomezený, nákup práv na zpřístupnění e-knihy knihovnou, přičemž k této e-knize mají během výpůjční lhůty přístup všichni registrovaní zákazníci knihovny.

Rozdíl ve zpřístupnění oproti tištěné knize

V tomto modelu se již zpřístupnění e-knihy radikálně liší od zpřístupnění tištěné knihy. Umožňuje totiž uspokojení veškeré poptávky (teoreticky dosahující až výše celkového počtu registrovaných zákazníků) po titulu prostřednictvím zakoupení 1 licence. Nevznikají žádné pořadníky, každý zájemce o výpůjčku je ihned uspokojen.

Specifické předpoklady

V této variantě režimu nákupu pracujeme s následujícími specifickými předpoklady:

- Náklady na pořízení e-knihy určujeme pro **NTK**;
- Uvažujeme modelovou publikaci typu zdroje pro VŠ studium z oboru **chemie**;
- „Obsahová“ životnost této publikace je **5 let**, předpokládáme tedy, že vydavatel chce pokrýt náklady na vydání e-knihy a dosáhnout požadované výše zisku během 5 let;
- Je zachována **nutnost fyzické přítomnosti** nového zákazníka v knihovně **pro získání registrovaného členství**, tj. při zpřístupnění e-knihy knihovnou se neočekává nárůst počtu mimopražských zákazníků;
- Předpokládáme, že **celkový trh (tj. potenciální kupci) pro chemickou literaturu** tvořený všemi VŠ studenty chemických oborů v rámci celé ČR zahrnuje cca **10 000 osob**;⁶⁸
- Dále předpokládáme, že **pražský trh pro chemickou literaturu** představuje cca **50 % celkového trhu**;
- Vycházíme z předpokladu, že registrovaní zákazníci NTK preferují výpůjčku knih před jejich nákupem (tj. knihu, která je dostupná v NTK, si nekoupí). Za **potenciální zájemce o výpůjčku** modelové publikace v elektronické podobě na území Prahy tedy považujeme všechny zákazníky

⁶⁷ Vycházíme z předpokladu, že uživatelům je lhostejné, půjčí-li si knihu v tištěné nebo elektronické podobě (tj. elektronický formát neodradí stávající zájemce o tištěnou knihu, ale ani nepřiláká dodatečné zájemce).

⁶⁸ Odhad na základě různě aktuálních počtů uvedených na stránkách jednotlivých VŠ, resp. fakult.

NTK z řad studentů VŠCHT, tj. cca **700 osob**⁶⁹ (14 % pražského, resp. 7 % celého trhu pro chemickou literaturu).

Způsob stanovení nákladů na pořízení

V případě neomezeného počtu souběžných uživatelů e-knihy by měl vydavatel při stanovování ceny, za kterou je ochoten licenci na e-knihu knihovně poskytnout, postupovat takto:

1. **Stanovit si očekávanou** (resp. požadovanou) **výši celkových** (tj. realizovaných během celé životnosti knihy) **tržeb z prodeje** e-knihy na základě fixních a variabilních nákladů na vydání a prodej e-knihy a požadované marže;
2. **Odhadnout velikost trhu**, pro který je e-kniha určena, tj. počet potenciálních kupců v celé ČR;
3. **Odhadnout podíl lokálního trhu**, tj. trhu v místě knihovny, která chce koupit licenci na zpřístupnění modelové e-knihy, na celkových tržbách;
4. **Odhadnout podíl lokálního trhu, který vydavatel může** kvůli zpřístupnění e-knihy v knihovně **ztratit**, tj. počet potenciálních lokálních kupců, kteří si tuto e-knihu vypůjčí, místo aby si ji koupili. Pro zjednodušení se může jednat o podíl lokálního trhu, který je danou knihovnou obsluhován;
5. **Vyčíslit „ztrátu“ tržeb**, kterou může vydavatel utrpět na lokálním trhu zpřístupněním e-knihy v knihovně;
6. **Stanovit cenu licence pro knihovnu maximálně ve výši potenciální ztráty tržeb.**

Výpočet maximální ceny licence na e-knihu, kterou by mohl vydavatel od knihovny požadovat, můžeme zjednodušeně vyjádřit takto:

Cena licence na e-knihu pro neomezený počet uživatelů	=	Očekávaná výše tržeb vydavatele za dobu životnosti e-knihy	*	Podíl lokálního trhu na celém českém trhu pro daný obor	*	Podíl lokálního trhu obsluhovaného knihovnou
--	----------	---	----------	--	----------	---

Obrázek 5: Výpočet ceny licence na e-knihu pro neomezený počet souběžných uživatelů

Pro představu výpočet ukážeme na modelovém příkladu:

1. Celkové náklady vydavatele na vydání a distribuci e-knihy jsou 270 000 Kč a požadovaná výnosnost 10 %; vydavatel tedy musí dosáhnout tržeb v celkové výši cca 300 000 Kč;
2. V případě chemické literatury jsme určili velikost trhu na cca 10 000 potenciálních kupců v rámci celé ČR;
3. Jelikož e-kniha má být zpřístupněna v NTK, představuje podíl lokálního, tj. pražského, trhu 50 % celkového trhu;
4. NTK již obsluhuje 14 % pražského trhu (700 zákazníků z VŠCHT z celkových 5 000 potenciálních kupců, vydavatel tedy může zpřístupněním e-knihy v NTK ztratit maximálně 14 % potenciálních lokálních kupců (resp. 7 % celého trhu);
5. Vydavatel tedy může utrpět „ztrátu“ ve výši 14 % lokálních tržeb (resp. 7 % celkových tržeb), tj. 21 000 Kč;
6. Vydavatel chce tuto potenciální ztrátu tržeb pokrýt výnosy z prodeje licence knihovně, takže stanoví cenu licence ve výši 21 000 Kč.

⁶⁹ Hodnota vycházející ze statistik poskytnutých NTK.

Vzhledem k průměrné ceně knih nakupovaných NTK je tato cena pro knihovnu velmi vysoká a to i za předpokladu, že je po publikaci velká poptávka a knihovna ji v tištěné podobě musí zakoupit ve více výtiscích.⁷⁰ Má-li být konečná cena licence na e-knihu výhodná pro obě strany a ne jen pro vydavatele, měla by knihovna během vyjednávání s vydavatelem dosáhnout jejího snížení a to např. na základě:

- Podílu aktivních zákazníků NTK, tj. registrovaných zákazníků, kteří si půjčují knihy. Ze statistik NTK a dotazníkového šetření realizovaného mezi zákazníky NTK v září 2012 totiž vyplynulo, že cca 25 – 35 % registrovaných zákazníků NTK nevyužívá nabízené informační zdroje (tj. nepůjčuje si knihy), ale pouze prostory budovy NTK ať už pro studium nebo přístup na internet. *V našem modelovém příkladu by tak došlo ke snížení potenciálních zájemců o výpůjčku ze 700 na 490, tj. snížení ceny licence na 14 700 Kč.*

Na druhou stranu ze strany vydavatele lze rovněž očekávat snahu chránit se před rizikem vyplývajícím z možnosti nárůstu podílu lokálního trhu obsluhovaného knihovnou, tj. nárůstu počtu registrovaných zákazníků motivovaných snadností a pohodlností výpůjčky e-knihy oproti stávajícím tištěným knihám.

Účelem výše uvedeného výpočtu bylo pouze rámcové nastavení metody pro stanovení ceny licence. Konečná cena licence na e-knihu zpřístupněnou nekonečnému počtu souběžných uživatelů totiž závisí na řadě faktorů a na konkrétních vyjednáváních mezi knihovnou a vydavatelem a její výše by tedy měla být kompromisem mezi oběma stranami.

6.2.5 Dočasné zpřístupnění v rámci předplatného

Definice

Dočasným zpřístupněním e-knihy v rámci předplatného rozumíme nákup časově omezené (obvykle roční s možností prodloužení) licence za fixní cenu, která knihovnu opravňuje k využití dané (předplacené) e-knihy.⁷¹ Na základě zahraniční praxe pak předpokládáme, že jediným omezením pro nakládání s e-knihou je doba platnosti licence (tj. např. 1 rok), ne počet souběžných uživatelů.

Rozdíl ve zpřístupnění oproti tištěné knize

Stejně jako v předchozí variantě režimu nákupu se zpřístupnění e-knihy radikálně liší od zpřístupnění tištěné knihy. Opět totiž umožňuje uspokojení veškeré poptávky po titulu prostřednictvím zakoupení 1 licence. Nevznikají žádné pořadníky, každý zájemce o výpůjčku je ihned uspokojen. Jelikož se však nejedná o trvalý nákup, ale pouze roční předplacení, po vypršení doby platnosti licence není již uživatelům k e-knize umožněn přístup, dokud knihovna licenci neprodlouží.

Specifické předpoklady

Vzhledem k tomu, že tento model považujeme za obdobu modelu trvalého nákupu pro **neomezený počet souběžných uživatelů**, vycházíme ze stejných specifických předpokladů jako v předchozím modelu doplněných o předpoklad **roční platnosti licence**.

Způsob stanovení nákladů na pořízení

Při stanovení ceny předplatného by měl vydavatel postupovat stejně jako v případě trvalého nákupu pro neomezený počet souběžných uživatelů, tj. stanovit si očekávanou (požadovanou) výši tržeb, odhadnout velikost celého trhu, podíl lokálního trhu na celém trhu, podíl lokálního trhu obsluhovaného knihovnou, která chce licenci zakoupit, a nakonec výši potenciální „ztráty“ realizované vydavatelem v důsledku zpřístupnění e-knihy v knihovně. Jelikož je však předplatné omezeno pouze na 1 rok, přičemž životnost díla (tj. realizace prodejů) se předpokládá v délce 5 let, měla by výsledná potenciální „ztráta“ realizovaná vydavatelem v důsledku zpřístupnění e-knihy v knihovně být rozložena do těchto 5 let. Cena roční předplatitelské licence by tedy měla odpovídat v průměru 20 % předpokládané realizované ztráty (v případě očekávané delší životnosti publikace bude cena předplatného samozřejmě nižší, např. 10 %

⁷⁰ Např. v roce 2009 nakoupila NTK pro účely absenčních výpůjček 2 322 knih o průměrné ceně cca 800 Kč. Maximální počet výtisků zakoupených pro jednu publikaci byl 7, takže i pokud by průměrná cena této publikace byla 800 Kč (což ve skutečnosti není, protože takhle velké množství výtisků jedné publikace knihovna v roce 2009 nakupovala pouze pro publikace, jejichž cena byla v průměru cca 200 Kč), maximální investice na nákup publikace NTK by byla 5 600 Kč, což je necelých 30 % ceny licence na e-knihu.

⁷¹ Pro zjednodušení se zabýváme pouze předplatným jedné e-knihy, ne celého balíčku vytvořeného vydavatelem zahrnujícího atraktivní (knihovnou poptávané) i méně atraktivní tituly.

v případě životnosti 10 let). V našem modelovém příkladu by se tedy jednalo o 20 % z 21 000 Kč, tj. 4 200 Kč.

Výpočet maximální ceny ročního předplatného na 1 e-knihu, kterou by mohl vydavatel od knihovny požadovat, tedy můžeme zjednodušeně vyjádřit takto:

$$\text{Cena ročního předplatného e-knihy} = \frac{\text{Očekávaná výše tržeb vydavatele za dobu životnosti e-knihy} \cdot \text{Podíl lokálního trhu na celém českém trhu pro daný obor} \cdot \text{Podíl lokálního trhu obsluhovaného knihovnou}}{\text{Očekávaná doba životnosti publikace}}$$

Obrázek 6: Výpočet ceny ročního předplatného e-knihy

Jelikož hodnota novinky je větší než hodnota publikace, která už je na trhu několik let, a vydavatel se pravděpodobně bude snažit své náklady na vydání e-knihy umořit co nejdříve, lze však očekávat, že cena ročního předplatného bude v prvním roce (resp. prvních letech) vydání e-knihy vyšší než v letech následujících.

Konečná cena předplatného bude opět vycházet z konkrétních vyjednávání mezi knihovnou a vydavatelem, přičemž její výše by měla být oboustranně akceptovatelným kompromisem. Účelem výše uvedeného výpočtu bylo pouze rámcové nastavení metody pro stanovení ceny ročního předplatného.

6.2.6 Pay-per-view

Definice

Režimem nákupu pay-per-view (tj. platba za využití) rozumíme nákup časově omezené (obvykle roční s možností prodloužení) licence za fixní cenu, která knihovně a jejím uživatelům poskytuje přístup do vydavatelovy databáze (popř. části databáze) a opravňuje uživatele knihovny k vypůjčení kteréhokoliv ze zpřístupněných titulů, přičemž knihovně je za každou realizovanou výpůjčku účtován poplatek. Na základě zahraniční praxe pak předpokládáme omezení na jednoho souběžného uživatele, což by vzhledem k tomu, **že tento model je vhodný spíše pro méně poptávané knihy**, neměl být problém.

Rozdíl ve zpřístupnění oproti tištěné knize

Z pohledu uživatele je zpřístupnění e-knihy v tomto modelu podobné výpůjčce tištěné knihy, tj. může si knihu vypůjčit, pouze pokud ji nemá zrovna půjčenou jiný zákazník. Pokud je kniha zrovna vypůjčená, ostatní zájemci vytvářejí pořadník a čekají, až bude e-kniha vrácena. Jedinými rozdíly oproti tištěné knize je tak pro uživatele odpadnutí nutnosti fyzického vyzvednutí a následného navrácení e-knihy v knihovně a kratší výpůjční lhůta.

Z pohledu knihovny a vydavatele se tento režim nákupu liší tím, že se nejedná o trvalý nákup, ale o roční předplacení, po jehož vypršení není již uživatelům k e-knihám ve vydavatelově databázi umožněn přístup, dokud knihovna licenci neprodlouží.

Specifické předpoklady

Vycházíme z obecných předpokladů uvedených na začátku kapitoly doplněných o dva specifické předpoklady:

- Kniha není uživatelem nikdy vrácena před uplynutím výpůjční lhůty, tj. je „vrácena“ (smazána z uživatelského čtecího zařízení) automaticky po uplynutí 14 dnů od data vypůjčení. **Předpokládáme tedy, že maximální počet výpůjček e-knihy v rámci jedné licence je 24 za rok.**
- Vycházíme z předpokladu, že „obsahová“ životnost e-knihy je **5 let** a knihovna chce zajistit její zpřístupnění po celou tuto dobu.

Způsob stanovení nákladů na pořízení

Vzhledem k tomu, že základní principy nakupování e-knih by měly být v podstatě obdobné jako u nakupování elektronických informačních zdrojů (EIZ), výše ročního poplatku v tomto režimu nákupu by měla odpovídat výši poplatku za zpřístupnění obdobné databáze (popř. části databáze) EIZ. Pro stanovení ceny účtované knihovně za každou realizovanou výpůjčku by se pak vzhledem k podobnosti modelu výpůjčky tištěných knih měl použít obdobný postup jako v případě trvalého nákupu pro jednoho souběžného uživatele. Cena jedné výpůjčky e-knihy by tedy měla vycházet z ceny tištěné knihy, resp. z ceny e-knihy (vzhledem k nižším nákladům na výrobu e-knihy) za současného zohlednění vyššího (maximálně dvojnásobného) počtu potenciálních výpůjček za rok.

„Férová“ cena (tj. cena reflektující jak potřeby vydavatele, tak potřeby knihovny) jedné výpůjčky e-knihy na 14 dní by se tedy v režimu nákupu platba za využití měla pohybovat v těchto relacích:

- **Minimální cena výpůjčky** – by měla vycházet z maximálního možného počtu realizovaných výpůjček za rok, tj.:

$$\frac{\text{Cena e-knihy}}{\text{Maximální počet výpůjček za rok}} = \frac{\text{Cena e-knihy}}{24} = \frac{0,8 * \text{cena tištěné knihy}}{24}$$

- **Střední hodnota ceny výpůjčky** – by měla vycházet z reálného průměrného počtu výpůjček knih z daného segmentu (např. chemická literatura) za rok, tj:

$$\frac{\text{Cena e-knihy}}{\text{Průměrný počet výpůjček v daném segmentu za rok}} = \frac{0,8 * \text{cena tištěné knihy}}{\text{Průměrný počet výpůjček v daném segmentu za rok}}$$

- **Maximální cena výpůjčky** – by neměla překročit **50 % ceny e-knihy**, tj. cca **40 % ceny tištěné knihy**, aby tento model měl stále pro knihovnu smysl.

Cena jedné výpůjčky v režimu nákupu pay-per-view by se tedy měla pohybovat v intervalu cca 3 % až 40 % ceny tištěné knihy, což v podstatě odpovídá i zahraniční praxi. Ta totiž ukazuje, že zatím co u beletrie se ceny jedné výpůjčky v modelu pay-per-view pohybují kolem 10 % až 20 % ceny knihy,⁷² u odborné literatury se např. v případě poskytovatele Ebrary⁷³ ceny jedné výpůjčky pohybují v závislosti na typu publikace a jejím oboru v následujících relacích:

- Při výpůjční lhůtě 1 den cena výpůjčky od 10 % do 23 % ceny tištěné knihy;
- Při výpůjční lhůtě 7 dní cena výpůjčky od 15 % do 30 % ceny tištěné knihy;
- Tj. při zachování principu stanovení ceny by byla cena 14-tidenní výpůjčky cca 22,5 % až cca 39 % ceny tištěné knihy.

Je však nezbytné zdůraznit, že trh s českou odbornou literaturou je v porovnání s cizojazyčnou, jejíž záběr je díky elektronickému formátu v podstatě celosvětový, velmi malý, takže čeští vydavatelé budou v porovnání s těmi zahraničními požadovat spíše vyšší ceny za zpřístupnění e-knih knihovně. Konkrétní výše ceny jedné výpůjčky by však opět měla vzejít z jednání mezi vydavatelem a knihovnou.

Výpočet ekonomické efektivity zpřístupnění e-knihy prostřednictvím modelu pay-per-view ukážeme na následujícím příkladu.

Knihovna má 1 výtisk tištěné knihy s těmito parametry:

- Pořizovací cena 350 Kč;

⁷² GRIGSON, A. An introduction to e-book business models and suppliers [online]. Published as Chapter 2 in: *E-books in libraries: a practical guide*. London. Facet. 2011. Dostupné z: <http://digirep.rhul.ac.uk/file/bf558385-a28c-b465-582e-0e9da35be076/1/1-2-AG-Providers.pdf>

⁷³ Vycházíme z ceníku poskytovatele Ebrary pro veřejné knihovny dostupného na: <http://www.ebrary.com/corp/models.jsp>

- Obsahová životnost (tj. doba, po kterou o knihu bude zájem) 5 let.
- Předpokládaná výpůjčka za dobu životnosti 10;

Kniha byla poškozena (znehodnocena), takže chce knihovna pořídit nový výtisk, popř. zajistit uživatelům přístup k e-knize s těmito podmínkami:

- Cena jedné výpůjčky požadovaná vydavatelem 10 % ceny tištěné knihy, tj. 35 Kč;
- Očekávaný počet výpůjček 2 ročně.⁷⁴

Pokud by skutečně byly uživateli realizovány v průměru 2 výpůjčky ročně, byly by celkové (tj. během životnosti knihy) náklady knihovny na jejich zajištění 350 Kč (plus rozpočítaná fixní platba vydavateli na zpřístupnění databáze, od které momentálně odhlížíme). Náklady na zajištění celkového počtu výpůjček by tedy byly přibližně stejné pro tištěnou knihu i e-knihu zpřístupněnou v rámci modelu pay-per-view. Pokud by však celkový počet výpůjček e-knihy byl větší než očekávaný (ať už z důvodu kratší výpůjční lhůty, většího zájmu o e-knihu oproti tištěné knize, popř. delší reálné „obsahové“ životnosti titulu), tj. např. 15 výpůjček za celou životnost knihy, bylo by již zpřístupnění titulu prostřednictvím modelu pay-per-view pro knihovnu ekonomicky neefektivní (celkové náklady 525 Kč oproti 350 Kč).

Jak bylo uvedeno v obecných předpokladech na začátku této kapitoly, při stanovování nákladů na pořízení e-knihy knihovnou za účelem její další výpůjčky, u všech výše popsaných režimů nákupu e-knihy jsme předpokládali možnost přístupu uživatelů k půjčené e-knize off-line. V případě, že by vydavatel umožňoval pouze on-line přístup, měly by ceny licencí, popř. jedné výpůjčky, být ve všech případech nižší a to především z důvodu nižšího komfortu pro uživatele vyplývajícího hlavně z:

- Nutnosti být během užívání e-knihy neustále připojen k internetu, tj. nemožnosti číst vypůjčenou e-knihu kdykoliv a kdekoliv;
- Nutnosti autentizace uživatele pokaždé, když chce vypůjčenou e-knihu číst.

⁷⁴ Vycházíme z předpokladu, že uživatelům je lhostejné, půjčí-li si knihu v tištěné nebo elektronické podobě (tj. elektronický formát neodradí stávající zájemce o tištěnou knihu, ale ani nepřiláká dodatečné zájemce).

7 Rizika spojená se zpřístupněním e-knih v knihovnách

7.1 Rizika jednotlivých účastníků

Celkem jsme identifikovali 12 hlavních rizik, která vyplývají ze zpřístupnění českých e-knih v českých knihovnách pro jednotlivé účastníky procesu zprovoznění.

Č.	Název rizika	Nositel rizika	Popis rizika
Ekonomická			
1	Ztráta části honoráře	Autor	V případě stanovení honoráře autora jako podílu na výnosech z realizovaných prodejů může v následku případného snížení prodejů titulu (především z důvodu případného nelegálního sdílení) dojít k poklesu celkového honoráře autora.
2	Pokles zájmu o koupi e-knih	Autor Vydavatel	Vzhledem k tomu, že výpůjčka e-knihy v knihovně je v podstatě stejně rychlá a jednoduchá jako její nákup, přičemž je však pro uživatele knihovny téměř zdarma (pouze za cenu ročního registračního poplatku), existuje riziko, že zájemci o konkrétní titul, který byl knihovnou zpřístupněn v elektronické podobě, se zaregistrují v knihovně, aby si tento titul mohli vypůjčit, spíše než by si ho koupili. Toto by se samozřejmě negativně projevilo ve výnosech (resp. ziscích) vydavatele e-knihy, popř. jejího autora.
3	Nelegální sdílení obsahu e-knih	Autor Vydavatel Knihovna	Riziko nelegálního sdílení obsahu je v případě e-knih vyšší než u tištěných knih. Toto riziko se pak promítá do dalších rizik: <ul style="list-style-type: none">• Snížení prodejů e-knih, tj. snížení zisků, popř. vznik ztráty na straně vydavatele;• Snížení prodejů e-knih, tj. pokles honoráře autora;• Snaha vydavatelů předem se proti tomuto riziku zabezpečit může vést k nárůstu cen e-knih pro knihovny.
4	Nevýnosnost, resp. dlouhá doba návratnosti investice do platformy	Provozovatel platformy	Vzhledem k tomu, že český trh s e-knihami je velmi malý (letos se očekává jeho podíl na celém knižním trhu ve výši cca 0,5 % ⁷⁵) a půjčování odborných e-knih je na něm úplnou novinkou, existuje riziko, že investice provozovatele platformy (agregátora) do vytvoření platformy na půjčování e-knih nebude výnosná, resp. doba návratnosti bude delší, než je ze strany agregátora očekáváno/požadováno.

⁷⁵ KRČMÁR, P. Český trh s e-knihami: stále jsme ještě na začátku [online]. Root.cz - informace nejen ze světa Linuxu. 2012-07-23. Dostupné z: <http://www.root.cz/clanky/cesky-trh-s-e-knihami-stale-jste-na-zacatku/>

Č.	Název rizika	Nositel rizika	Popis rizika
5	Vyšší náklady na nákup e-knih knihovnou	Knihovna	Vzhledem ke snaze vydavatelů předem se zabezpečit proti riziku nelegálního sdílení, popř. ztráty části kupců, kteří se rozhodnou e-knihu půjčit spíše než koupit, existuje riziko, že ceny e-knih pro knihovny budou výrazně vyšší než ceny tištěných knih, tj. pro financování nákupu e-knih bude nutné zajistit dodatečné finanční prostředky nebo omezit zdroje pro nákup knih tištěných.
6	Nevýnosnost, resp. dlouhá doba návratnosti investice do vydání e-knihy knihovnou	Knihovna	V případě, kdy knihovna sama vydává e-knihy a je nositelem veškerých nákladů s tím souvisejících, existuje riziko, že vzhledem k případnému nedostatku a nevhodné kvalifikaci vlastního personálu knihovna nebude schopná tyto náklady snížit. Pořízení e-knihy vlastními silami se tak může pro knihovnu stát velmi nákladným a tato investice by se jí vzhledem k nemožnosti zpoplatnění výpůjčky (pouze prostřednictvím případného prodeje e-knihy) nemusela nikdy splatit, popř. až po dlouhé době.
7	Malý zájem o e-knihy ze strany uživatelů knihovny	Knihovna	Může se stát, že zájem zákazníků knihovny o zakoupený odborný titul v elektronické podobě bude menší, než knihovna očekávala při vyjednávání ceny s vydavatelem. Knihovna tak uhradí vyšší náklady na pořízení e-knihy, kterou však v případě nezájmu ze strany uživatelů nemůže prodat, takže tyto náklady již nelze nijak snížit.
8	Krach provozovatele platformy (agregátora)	Knihovna	Pokud by knihovně zajišťoval přístup k nakoupeným e-knihám třetí subjekt (obvykle agregátor), existuje riziko, že tento subjekt zkrachuje, čímž by knihovna ztratila dočasně (do vypořádání stavu správcem konkurzní podstaty) přístup k e-knihám, ke kterým si předplatila přístup.
Technická			
9	Prolomení zabezpečení e-knihy	Provozovatel platformy	Pro zpřístupnění e-knih v knihovně je za účelem zamezení nelegálního sdílení obsahu nutné využít tvrdé DRM. Toto DRM však může být uživatelem prolomeno.
Ostatní			
10	Poskytnutí identity uživatelů	Knihovna	V případě zajištění provozu platformy třetím subjektem (komerčním agregátorem), který pro autentizaci uživatelů používá jiný software než knihovna, může agregátor od knihovny požadovat předání identit jejích uživatelů.
11	Dvojitá autentizace	Uživatel	V případě zajištění provozu platformy třetím subjektem (komerčním agregátorem), který pro autentizaci uživatelů používá jiný software než knihovna, se může stát, že se uživatel knihovny bude muset po přihlášení do systému knihovny za účelem výpůjčky e-knihy znovu autentizovat při vstupu do systému agregátora.
12	Ztráta soukromí	Uživatel	V případě zajištění provozu platformy třetím subjektem (komerčním agregátorem) tento může sledovat a zaznamenávat, jaké jsou potřeby, zájmy a zvyklosti konkrétních uživatelů.

Tabulka 18: Rizika zpřístupnění e-knih v knihovnách

7.2 Prognóza dopadů zpřístupnění e-knih v knihovnách

Pokud se knihovnám a vydavatelům podaří najít model zpřístupnění českých e-knih v českých knihovnách, který bude akceptovatelný pro všechny strany, mohou nastat tři scénáře:

1. **Komplementární efekt** – e-kniha se stane komplementem tištěné knihy, tzn. běžná (fyzická) výpůjčka odborné knihy bude doplněna o elektronickou výpůjčku, aniž by došlo k jejímu poklesu (celková výpůjčka tedy vzroste);
2. **Substituční efekt** – e-kniha se stane substitutem tištěné knihy, tzn. běžná (fyzická) výpůjčka odborné knihy bude zcela nahrazena elektronickou výpůjčkou (celková výpůjčka se tedy nezmění);
3. **Smíšený efekt** – e-kniha částečně doplní a částečně nahradí tištěnou knihu, tzn., že běžná výpůjčka se částečně sníží na úkor elektronické výpůjčky, protože část uživatelů, kteří si momentálně knihu půjčovali v tištěné podobě, si ji začnou půjčovat v elektronické podobě (celková výpůjčka se nezmění nebo vzroste).

To, který z těchto scénářů nastane, resp. pokud nastane efekt smíšený, jaký bude podíl e-výpůjčky a jaký běžné výpůjčky, závisí především na následujících faktorech:

- **Preference čtenářů**

Klíčovým faktorem ovlivňujícím konkrétní dopad zpřístupnění e-knih na běžnou výpůjčku je reálný zájem čtenářů odborné (v případě NTK převážně technické) literatury o její elektronickou výpůjčku. V dotazníkovém šetření realizovaném společností Deloitte mezi zákazníky NTK v září 2012 sice cca 45 % respondentů uvedlo, že preferuje elektronické informační zdroje před tištěnými knihami a časopisy, na druhou stranu zkušenosti vydavatelů, kteří již nějakou odbornou knihu v elektronické podobě vydali, popř. její vydání zvažovali a za tím účelem zjišťovali zájem uživatelů, ukazují, že zájem o odborné e-knihy typu zdroje pro vysokoškolské studium obecně nebude pravděpodobně tak velký jako v případě beletrie.

- **Typ / obor knihy**

Dopad zpřístupnění e-knih na běžnou výpůjčku ovlivní také typ, resp. obor, dané knihy. Zatím co u převážně textových publikací (např. filozofická díla, ekonomické publikace se zaměřením na management apod.) je možné očekávat přesun čtenářů od tištěných k elektronickým publikacím, u publikací s náročným grafickým aparátem (především technická literatura) nemusí tento přesun být tak markantní. Zpřístupnění některých typů publikací v elektronické podobě tak může mít větší dopad na běžnou výpůjčku než zpřístupnění jiných typů.

- **Popularita titulu**

V neposlední řadě ovlivňuje míru dopadu zpřístupnění e-knih na běžnou výpůjčku popularita konkrétního titulu. U velmi populárních titulů s častým převisem poptávky nad nabídkou knihovny z důvodu nedostatečného počtu zakoupených výtisků může dojít po zpřístupnění titulu v elektronické podobě k velkému nárůstu poptávky po této e-knize a časem i k přesunu části uživatelů.

Vzhledem k tomu, že český trh s e-knihami je zatím velmi mladý (čtenáři nové formáty knih teprve objevují a seznamují se s nimi), dosahuje malých objemů (v minulém roce představovaly prodané e-knihy cca 0,07 % všech prodaných knih, letos se však očekává podíl až 0,5 % a někteří očekávají, že během následujících tří let se trh s e-knihami zdesetinásobí a bude tvořit až 5 % celého knižního trhu⁷⁶) a půjčování e-knih je na něm úplnou novinkou, není momentálně možné říct, jak bude vypadat budoucnost odborných (především pak, vzhledem k jejich specifičnosti, technických) e-knih a jejich půjčování v knihovnách.

Domníváme se však, že zatím co u beletrie lze na základě zahraničních zkušeností očekávat čím dál větší podíl e-knih na prodávaných i půjčovaných knihách, který by v dlouhodobém hledisku mohl vést až k nahrazení tištěných knih jejich elektronickými verzemi, u odborné (především technické) literatury typu zdroje pro vysokoškolské studium tento trend nenastane.

⁷⁶ KRČMÁR, P. *Český trh s e-knihami: stále jsme ještě na začátku* [online]. Root.cz - informace nejen ze světa Linuxu. 2012-07-23. Dostupné z: <http://www.root.cz/clanky/cesky-trh-s-e-knihami-stale-jsem-jeste-na-zacatku/>

8 Právní analýza zpřístupnění e-knih v knihovnách

8.1 Popis situace

S ohledem na skutečnost, že zpřístupňování e-knih je relativně nový fenomén, který je spojen s celou řadou právně problematických otázek, byl zpracovatel požádán o vyhotovení této právní analýzy. Jejím účelem je poskytnout odpovědi na otázky, které jsou v této fázi vývoje vnímány jako klíčové.

- Předně je jako problematická vnímána otázka, zda může knihovna prodávat vlastní silou vydané e-knihy;
- Dále se jako nejasné jeví, jak může knihovna nakládat s případným ziskem z takového prodeje;
- Otázkou, na kterou je třeba nalézt odpověď, je též možnost zpoplatnění výpůjčky na nakoupené e-knihy;
- V souvislosti s tím je pak také třeba ověřit, zda je nutné z takových poplatků odvádět daň z přidané hodnoty;
- V obecné rovině je také třeba vyjasnit, jaká právní rizika jsou spojena se zpřístupňováním e-knih.

8.2 Právní otázky

Na základě obeznámení se se situací v 1. části této právní analýzy zformuloval zpracovatel následující právní otázky:

- a) **Existuje právní překážka, která by knihovně bránila ve vydávání e-knih?**

Předběžná odpověď: Taková překážka zřejmě neexistuje.

- b) **Existuje právní překážka, která by knihovně bránila prodávat e-knihy, které sama vydala?**

Předběžná odpověď: Taková překážka zřejmě neexistuje.

- c) **Existuje právní překážka, která by knihovně bránila generovat z prodeje jí vydaných e-knih zisk?**

Předběžná odpověď: Taková právní překážka patrně neexistuje. Lze se ovšem předběžně domnívat, že možnost dispozice s takto získanými prostředky může být omezena.

- d) **Existuje právní překážka, která by knihovně bránila zpoplatnit klientům (čtenářům) výpůjčku e-knih?**

Předběžná odpověď: Pokud zařízení poskytuje knihovní služby v režimu knihovního zákona, pak tyto musí poskytovat bezplatně (s drobnými výjimkami). S ohledem na to, že mezi výpůjčkou dokumentu ve hmotné podobě a podobě elektronické nečiní knihovní zákon rozdílu, lze se intuitivně domnívat, že právní řád České republiky provozovateli knihovny zpoplatnit výpůjčku e-knih neumožňuje.

- e) **Je knihovna povinna z poplatků ad právní otázka č. 4 odvádět daň z přidané hodnoty?**

Předběžná odpověď: S ohledem na odpověď na právní otázku č. 4 není nutno hledat na položenou otázku odpověď. Režim odvodu daně z přidané hodnoty bude totožný jako režim odvodu této daně z výdělku za poskytování běžných knihovních služeb.

- f) **Jaká zásadní právní rizika jsou spojena se zpřístupňováním e-knih?**

Předběžná odpověď: Rizika mohou plynout ze specifické povahy elektronické rozmnoženiny dle autorského zákona a skutečnosti faktické absence překážek pro šíření elektronických rozmnoženin.

8.3 Relevantní právní předpisy

- Zákon č. 218/2000 Sb., o rozpočtových pravidlech a o změně některých souvisejících zákonů (rozpočtová pravidla), ve znění pozdějších předpisů.
- Zákon č. 257/2001 Sb., o knihovnách a podmínkách provozování veřejných knihovnických a informačních služeb (knihovní zákon), ve znění pozdějších předpisů.
- Zákon č. 121/2000 Sb., o právu autorském, o právech souvisejících s právem autorským a o změně některých zákonů (autorský zákon), ve znění pozdějších předpisů.

8.4 Analýza právních ustanovení s ohledem na položené otázky

a) Možnost knihovny vydávat e-knihy

Odpověď na položenou otázku je zásadně odvislá od právní formy knihovny a případně též jejího zřizovatele. Kontrolou vybraného vzorku deseti knihoven (konkrétně Jihočeská vědecká knihovna v Českých Budějovicích, Knihovna města Ostravy, Městská knihovna v Chebu, Městská knihovna v Třebíči, Městská knihovna ve Svitavách, Městská knihovna Znojmo, Moravská zemská knihovna v Brně, Národní technická knihovna, Národní knihovna České republiky a Severočeská vědecká knihovna v Ústí nad Labem) bylo zjištěno, že převládající formou u knihoven je příspěvková organizace. Přestože se lze setkat i s knihovnami jiného typu (například veřejně přístupné institucionální či univerzitní knihovny), bude tato analýza zaměřena na dominantní typ knihovny, která je zřízena jako příspěvková organizace. Toto zjednodušení však překvapivě neumožňuje nalezení jednoznačné a obecně platné odpovědi. Nezbyvá tak, než pomocí konkrétního příkladu nastínit postup, s jehož pomocí se odpovědi lze dobrat. Jako zmíněný příklad lze zvolit NTK.

NTK je příspěvkovou organizací zřízenou na základě zřizovací listiny Státní technické knihovny, č. j. 12 170/91-3 ze dne 11. 2. 1991, ve znění pozdějších změn a doplnění. V současné době je však klíčovým dokumentem Dodatek ke zřizovací listině Státní technické knihovny, č. j. 12 785/2009-31, ze dne 8. 6. 2009. Jeho prostřednictvím byla totiž původní zřizovací listina zásadním způsobem pozměněna.

Základní právní úprava příspěvkových organizací je obsažena v zákoně č. 218/2000 Sb., o rozpočtových pravidlech a o změně některých souvisejících zákonů (rozpočtová pravidla), ve znění pozdějších předpisů. Ustanovení § 1 tohoto předpisu stanoví, že:

Tento zákon upravuje [...] finanční hospodaření [...] příspěvkových organizací zřízených organizačními složkami státu [...]

Předpis hovoří o tom, že činnost příspěvkových organizací je třeba rozdělovat na hlavní a jinou. Obecně platí, že příspěvkové organizace jsou zřizovány pro takové činnosti v působnosti organizačních složek státu, které jsou zpravidla neziskové a jejichž povaha vyžaduje samostatnou právní subjektivitu. Absolutní omezení činnosti však právní úprava neobsahuje. Výše uvedený dodatek ke zřizovací listině Státní technické knihovny ve svém čl. II, který je nazvaný jako „Jiná činnost“, uvádí, že:

NTK za podmínek stanovených právními předpisy [...] vydává [...] drobné tisky a publikace [...]

Statut Národní technické knihovny, č. j. 12 785/2009-31, ze dne 8. 6. 2009, v čl. 3 určí, že:

Hlavními úkoly a činnostmi NTK jsou v souladu se zřizovací listinou [...] zajišťování komunikace s uživatelskou veřejností, marketing fondů a služeb NTK a dalších činností včetně vydávání účelových publikací v oblasti odborné působnosti NTK [...]

Z výše uvedeného lze jednoznačně usoudit, že neexistuje žádná právní překážka, která by NTK bránila vydávat vlastní publikace. V tomto ohledu pak zbývá posoudit, zda výše citované pasáže zřizovací listiny nehovoří pouze o publikacích tištěných s tím, že publikace elektronické jsou zcela mimo jejich předmět úpravy. Takový výklad je však třeba odmítnout, a to i přes užití výrazu „tisky“. Pokud je předmětem činnosti příspěvkové organizace vydávání publikací, odporovalo by zdravému rozumu, bylo-li by omezeno výhradně na publikaci tištěných dokumentů. Co se dalších knihoven týče, odpověď na položenou otázku lze najít obdobně, jak bylo učiněno v případě NTK.

b) Možnost knihovny prodávat vlastním nákladem vydané e-knihy

Ohledně druhé z položených otázek platí v zásadě vše, co bylo řečeno k otázce předchozí. Pokud za příklad opět zvolíme NTK, pak můžeme uvést, že výše citovaný čl. II dodatku ke zřizovací listině Státní technické knihovny ve svém čl. II, mimo výše uvedeného také určuje že:

NTK za podmínek stanovených právními předpisy [...] **prodává** drobné tisky a publikace [...]

Obdobnými úvahami jako v bodu ad a) lze pak dospět k závěru, že neexistuje žádná právní překážka, která by NTK bránila prodávat vlastním nákladem vydané e-knihy. Co se dalších knihoven týče, odpověď na položenou otázku lze najít obdobně, jak bylo učiněno v případě NTK.

c) Možnost knihovny generovat z prodeje vlastním nákladem vydaných e-knih zisk

Ustanovení § 53 odst. 1 výše citovaného zákona o rozpočtových pravidlech určí, že:

Príspevková organizace hospodaří s peněžními prostředky získanými hlavní činností a s peněžními prostředky přijatými ze státního rozpočtu pouze v rámci finančních vztahů stanovených zřizovatelem. Dále příspěvková organizace hospodaří s prostředky svých fondů, s prostředky získanými jinou činností [...]

Vezmeme-li v potaz, že například vydávání a prodej publikací je jako samostatný bod vymezen ve výše citovaném čl. II zřizovací listiny, pak se toto ustanovení jeví naznačovat, že NTK (obdobně kterákoliv jiná knihovna) může z prodeje vlastním nákladem vydaných e-knih generovat zisk. Pokud totiž právní předpis hovoří o prostředcích získaných jinou činností, pak zisk z prodeje e-knih je právě těmito prostředky. K tomu snad zbývá už jenom dodat, že § 55 odst. 1 výše citovaného zákona o rozpočtových pravidlech stanoví, že:

Hospodářský výsledek příspěvkové organizace je tvořen výsledkem hospodaření z hlavní činnosti a ziskem vytvořeným v jiné činnosti po zdanění.

Výše uvedený závěr však není možno přijmout bez dalšího. Je totiž třeba upozornit na to, že pro nakládání s takovým ziskem právní předpis stanoví celou řadu různých omezení. Ustanovení § 63 odst. 1 výše citovaného zákona o rozpočtových pravidlech určí, že:

Jiná činnost musí být sledována odděleně od hlavní činnosti. Pokud příspěvková organizace vykonává jinou činnost, musí být její předmět a rozsah doplněn do zřizovací listiny před jejím započítáním.

S případným ziskem pak bude třeba naložit dle § 55 a násl. 1 výše citovaného zákona o rozpočtových pravidlech. V případě, že hospodaření organizace skončilo v minulém rozpočtovém období ztrátou, je třeba případný zisk užít k jejímu vyrovnání. V případě, že byl tento tzv. „zhoršený hospodářský výsledek“ uhrazen, může příspěvková organizace případný „zlepšený hospodářský výsledek“ rozdělovat do fondů dle § 56 výše citovaného zákona o rozpočtových pravidlech.

d) Možnost knihovny zpoplatnit výpůjčku e-knih

Knihovny, jichž se tato analýza týká, poskytují služby dle zákona č. 257/2001 Sb., o knihovnách a podmínkách provozování veřejných knihovnických a informačních služeb (knihovní zákon), ve znění pozdějších předpisů. V tomto ohledu by speciálním případem mohla být již několikrát zmíněná NTK. Výše citovaný dodatek ke zřizovací listině Státní technické knihovny však ve svém čl. I, který je nadepsán jako „Základní účel a předmět hlavní činnosti“, určí, že:

Národní technická knihovna [...] je institucí zajišťující na národní úrovni informační infrastrukturu pro výzkum, vývoj, inovace a vzdělávání v oblasti techniky a aplikovaných přírodních věd. [...] Na národní úrovni poskytuje veřejné knihovnické a informační služby výzkumným organizacím, vysokým školám, vyšším odborným školám a odborné veřejnosti, a to v souladu s § 4 odst. 1 a 2 knihovního zákona. [...]

Již několikrát zmíněný zákon č. 257/2001 Sb., o knihovnách a podmínkách provozování veřejných knihovnických a informačních služeb (knihovní zákon), ve znění pozdějších předpisů, ve svém § 4 odst. 1 stanoví, že:

Veřejné knihovnické a informační služby spočívají ve:

- a) *Zpřístupňování knihovních dokumentů z knihovního fondu knihovny nebo prostřednictvím meziknihovních služeb z knihovního fondu jiné knihovny;*
- b) *Poskytování ústních bibliografických, referenčních a faktografických informací a rešerší;*
- c) *Zprostředkování informací z vnějších informačních zdrojů, zejména informací ze státní správy a samosprávy;*
- d) *Umožnění přístupu k informacím na internetu, ke kterým má knihovna bezplatný přístup.*

V návaznosti na to odst. 2 téhož ustanovení určí, že:

Veřejné knihovnické a informační služby, uvedené v odstavci 1, je provozovatel knihovny povinen poskytovat bezplatně, s výjimkou:

- a) Zpřístupňování knihovních dokumentů z knihovního fondu knihovny, které mají povahu rozmnoženin zvukového či zvukově obrazového záznamu; [...]*
- b) Zpřístupňování knihovních dokumentů z knihovních fondů jiných knihoven zprostředkováním jejich rozmnoženin v rámci meziknihovních reprografických služeb;*
- c) Zpřístupňování knihovních dokumentů z knihovních fondů knihoven v rámci mezinárodních meziknihovních služeb.*

S ohledem na výše citovaná ustanovení knihovního zákona je třeba konstatovat, že veřejné knihovnické a informační služby poskytované v režimu knihovního zákona je knihovna povinna poskytovat bezplatně. Na první pohled sice nemusí z výše uvedených ustanovení knihovního zákona vyplývat, že výpůjčka e-knihy do zákonem vymezeného pojmu veřejných knihovnických a informačních služeb skutečně spadá. Vždyť například ustanovení § 16 zákona č. 121/2000 Sb., o právu autorském, o právech souvisejících s právem autorským a o změně některých zákonů (autorský zákon), ve znění pozdějších předpisů, určí, že:

Půjčováním originálu nebo rozmnoženiny díla se rozumí zpřístupňování díla ve hmotné podobě zařízením přístupným veřejnosti nikoli za účelem přímého nebo nepřímého hospodářského nebo obchodního prospěchu poskytnutím originálu nebo rozmnoženiny díla na dobu určitou.

Výše uvedené ustanovení je však z pohledu analyzované problematiky zcela irelevantní. Za výchozí bod je třeba vzít definici „knihovního dokumentu“ obsaženou v § 2 písm. b) knihovního zákona. Tato definice zní následovně:

Knihovním dokumentem [je] informační pramen evidovaný jako samostatná jednotka knihovního fondu knihovny [...]

Z této definice, písm. a) výše citovaného ustanovení § 4 odst. 1 knihovního zákona a odst. 2 téhož ustanovení lze jednoznačně dovodit, že knihovna není oprávněna zpoplatnit výpůjčku e-knih, když tato nespadá do žádné ze zákonem vymezených výjimek.

K výše uvedenému snad zbývá jen dodat, že dle ustanovení § 4 odst. 4 a 5 knihovního zákona:

[je] provozovatel knihovny [...] oprávněn požadovat za poskytování knihovnických a informačních služeb, uvedených v odstavci 2 písm. a) až c), a dalších služeb úhradu skutečně vynaložených nákladů [...] a] úhradu nákladů vynaložených na administrativní úkony spojené s evidencí uživatelů knihovny.

Specifický poplatek za jednotlivou výpůjčku však vybírat nelze.

e) Povinnost odvodu daně z přidané hodnoty za poplatek vybraný na výpůjčce e-knih

S ohledem na výsledky analýzy provedené výše není nutno hledat na položenou otázku odpověď. Režim odvodu daně z přidané hodnoty bude totožný jako režim odvodu této daně z poplatků za poskytování běžných knihovních služeb.

f) Rizika spojená se zpřístupňováním e-knih

Rizika spojená se zpřístupňováním e-knih mohou plynout především z faktu, že autorský zákon často činí rozdílu mezi rozmnoženinou hmotnou a elektronickou. Příkladem poslouží následující situace, která je z pohledu knihovny na výsost relevantní. Dle ustanovení § 14 autorského zákona, který je nadepsán jako „Rozšiřování“:

Rozšiřováním originálu nebo rozmnoženiny díla se rozumí zpřístupňování díla v hmotné podobě prodejem nebo jiným převodem vlastnického práva k originálu nebo k rozmnoženině díla, včetně jejich nabízení za tímto účelem.

V návaznosti na to pak uvažme znění § 56 odst. 1 téhož předpisu, které stanoví, že:

Licenční smlouva, kterou autor poskytuje nabyvateli licenci k rozmnožování a rozšiřování díla slovesného, hudebně dramatického nebo hudebního, výtvarného, fotografie či díla vyjádřeného způsobem podobným fotografii, pokud nejde o užití díla v provedení výkonnými umělci, je licenční smlouvou nakladatelskou.

Poměrně snadno si lze představit situaci, kdy knihovna osloví některého z vydavatelů s nabídkou umístit knihy z jeho produkce do svého e-fondu. Pokud bude mít nakladatel s autory uzavřenu klasickou nakladatelskou smlouvu v podobě, se kterou počítá autorský zákon, nebude oprávněn takové svolení udělit. Riziko, že si této skutečnosti nakladatel nebude vědom a svolení udělí, není zanedbatelné. V krajním

případě pak může dojít k tomu, že knihovna poruší autorská práva třetích osob. Takové situaci lze předcházet jen velmi obezřetnou komunikací s nakladateli.

Dále je třeba brát v úvahu rizika spojená s faktickou nemožností zamezit nekontrolovatelnému kopírování elektronického obsahu. Přes legislativní ukotvení tzv. technických prostředků ochrany autorských práv v § 43 autorského zákona a jejich značnou sofistikovanost, se se situací jejich prolamování lze setkat poměrně běžně. V České republice pak vzniklou situaci dodatečně komplikuje fakt nevyjasněného výkladu § 30 autorského zákona. Toto ustanovení určí, že:

Za užití díla podle tohoto zákona se nepovažuje užití pro osobní potřebu fyzické osoby, jehož účelem není dosažení přímého nebo nepřímého hospodářského nebo obchodního prospěchu, nestanoví-li tento zákon jinak. [...] Do práva autorského tak nezasahuje ten, kdo pro svou osobní potřebu zhotoví záznam, rozmnoženinu nebo napodobeninu díla.

Následné šíření díla, u něhož byla nezákonným způsobem prolomena ochrana tak může být nejen nekontrolovatelné, ale též právně obtížně postižitelné.

8.5 Závěry právní analýzy

a) Existuje právní překážka, která by knihovně bránila ve vydávání e-knih?

Žádná právní překážka, která by knihovně bránila vydávat vlastní e-knihy, neexistuje.

b) Existuje právní překážka, která by knihovně bránila prodávat e-knihy, které knihovna sama vydala?

Žádná právní překážka, která by knihovně bránila prodávat vlastním nákladem vydané e-knihy, neexistuje.

c) Existuje právní překážka, která by knihovně bránila generovat z prodeje jí vydaných e-knih zisk?

Žádná právní překážka, která by knihovně bránila generovat z prodeje jí vydaných e-knih zisk, neexistuje. Je však třeba respektovat zákonná ustanovení ohledem možností dispozic s takovým ziskem.

d) Existuje právní překážka, která by knihovně bránila zpoplatnit klientům (čtenářům) výpůjčku e-knih?

Dle knihovního zákona je třeba poskytovat veřejné knihovnické a informační služby bezplatně. S ohledem na skutečnost, že půjčování e-knih spadá do rozsahu těchto služeb, platný právní řád České republiky knihovně neumožňuje zpoplatnit výpůjčku jednotlivé e-knihy. Knihovna je oprávněna účtovat poplatky jako při poskytování běžných knihovních služeb.

e) Je knihovna povinna z poplatků ad právní otázka č. 4 odvádět daň z přidané hodnoty?

S ohledem na odpověď na právní otázku č. 4 není nutno hledat na položenou otázku odpověď. Režim odvodu daně z přidané hodnoty bude totožný jako režim odvodu této daně z výdělku za poskytování běžných knihovních služeb.

f) Jaká zásadní právní rizika jsou spojena se zpřístupňováním e-knih?

Právní rizika spojená se zpřístupňováním e-knih existují. Za nejvýznamnější lze považovat rozlišování autorského zákona mezi hmotnou a elektronickou rozmnoženinou a faktickou nemožnost zabránit v šíření elektronické rozmnoženiny autorského díla.

8.6 Doložka o zpracování právní analýzy

Výše uvedené právní názory jsou právními názory zpracovatele této právní analýzy Mgr. Jaromíra Šavelky platné ke dni 15. 12. 2012. Analýza nemá právní povahu odborného vyjádření podle § 105 odst. 1 zákona č. 141/1961 Sb. a představuje soubor názorů a doporučení pro potřebu zadavatele.

9 Použité zdroje

- BESEN, S. M.; KIRBY, S. N. *E-books and libraries: an economic perspective* [online]. Prepared for the American Library Association. September 2012. Dostupné z: http://www.ala.org/offices/sites/ala.org.offices/files/content/oitp/publications/booksstudies/ebooks_libraries_economic_perspective.pdf
- BOSMAN, J. *Publisher Limits Shelf Life for Library E-Books*. New York Times. March 14, 2011. Dostupné z: <http://www.nytimes.com/2011/03/15/business/media/15libraries.html>
- Data společnosti Ebrary dostupná z: <http://www.ebrary.com/corp/models.jsp>
- Douglas County Libraries Report - Pricing Comparison as of October 31, 2012 [online]. *Douglas County Libraries*. 2012-10 -31. Dostupné z: <http://evolve.cvlisites.org/files/2012/10/DCLPriceReportOct-31-12.pdf>
- GRIGSON, A. An introduction to e-book business models and suppliers [online]. Published as Chapter 2 in: *E-books in libraries: a practical guide*. London. Facet. 2011. Dostupné z: <http://digirep.rhul.ac.uk/file/bf558385-a28c-b465-582e-0e9da35be076/1/1-2-AG-Providers.pdf>
- GRUBER, L. Typy CC licencí [online]. *Creative Commons Česká republika*. 2012. Dostupné z: <http://www.creativecommons.cz/zakladni-informace-o-cc/typy-cc-licenci/>
- KELLEY, M. Librarians Feel Sticker Shock as Price for Random House Ebooks Rises as Much as 300 Percent [online]. *The Digital Shift*. 2012-03-02. Dostupné z: <http://www.thedigitalshift.com/2012/03/ebooks/librarians-feel-sticker-shock-as-price-for-random-house-ebooks-rise-as-much-as-300-percent/>
- KRČMÁR, P. *Český trh s e-knihami: stále jsme ještě na začátku* [online]. Root.cz - informace nejen ze světa Linuxu. 2012-07-23. Dostupné z: <http://www.root.cz/clanky/cesky-trh-s-e-knihami-stale-jsme-jeste-na-zacatku/>
- LUTONSKÝ, M. *Ebooky v Česku: proč se nakladatelé bojí* [online]. O počítačích, IT a internetu – Živě.cz. 3. 12. 2010. Dostupné z: <http://www.zive.cz/clanky/ebooky-v-cesku-proc-se-nakladatele-boji/sc-3-a-154866/default.aspx>
- O'BRIEN, D. R., GASSER, U., PALFREY J. E-books in Libraries: A Briefing Document developed in preparation for a Workshop on E-Lending in Libraries. *The Berkman Center for Internet & Society at Harvard University* [online]. 2012 [cit. 2012-11-08]. Dostupné z: http://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=2111396
- PEČENKA, M. *Elektronické knihy 1 (in Knižní novinky)* [online]. iLiteratura.cz. 2. 2. 2011. Dostupné z: <http://www.iliteratura.cz/Clanek/27793/elektronicke-knihy-1-in-knizni-novinky>
- POLANKA, S. *No shelf required: e-books in libraries*. Chicago: American Library Association, 2011, s. 95-124. ISBN 978-0-8389-1054-2. Dostupné z: http://www.alaeditions.org/%20No_Shelf_Chapter_6
- POLESNÝ, D. Kde sehnat české e-knihy a na čem je čist [online]. 6. 11. 2012. O počítačích, IT a internetu – Živě.cz. Dostupné z: <http://www.zive.cz/clanky/kde-sehnat-ceske-e-knihy-a-na-cem-je-cist/sc-3-a-166195/default.aspx>
- VOŘÍŠEK, L. Velký test elektronických čteček knih. Na čem si nejlépe počte český zákazník? [online]. 11. 7. 2012. *CDR.cz - vybráno z IT*. Dostupné z: <http://cdr.cz/clanek/recenze-elektronickych-ctecek/na-cem-lide-v-cesku-ctou-a-jsou-vubec-ochotni-za-knihy-platit>
- VYLEŤAL, M. *Prodeje e-knih na vlně Spasitele trhaly v květnu rekordy* [online]. Lupa.cz – server o českém internetu. 7. 6. 2012. Dostupné z: <http://www.lupa.cz/clanky/prodeje-e-knih-trhaly-v-kvetnu-rekordy-na-vlne-spasitele/>

10 Přílohy

10.1 Příloha č. 1 – Modelová licenční smlouva

LICENČNÍ SMLOUVA

Níže uvedené strany,

xxxxxxx knihovna,
se sídlem xxxxxx, xxxxxx,

IČ 61387142,

zastoupená Ing. xxxxxxxxxxxx, ředitelem
(dále jen jako „nabyvatel“)

a

<název vydavatele/nakladatele>
se sídlem...
IČ ...,
jednající <jméno a příjmení jednatele>, jednatel
(dále jen jako „poskytovatel“)

(společně též jako „smluvní strany“)

uzavírají dle § 46 a násl. zákona č. 121/2000 Sb., o právu autorském, o právech souvisejících s právem autorským a o změně některých zákonů (autorský zákon), ve znění pozdějších předpisů (dále jen „AutZ“), tuto licenční smlouvu (dále jen „smlouva“):

I. Účel

I.1 Poskytovatel je nakladatelem a disponuje veškerými oprávněními k tomu, aby mohl nabyvateli udělit licenci k užití děl dle bodu II.1 smlouvy v rozsahu dle čl. III smlouvy. Nabyvatel je příspěvkovou organizací zabývající se činností knihoven a archivů. Účelem smlouvy je umožnit nabyvateli půjčování elektronických rozmnoženin děl dle bodu II.1 smlouvy způsobem popsáním v čl. III smlouvy.

II. Předmět

II.1 Předmětem smlouvy je udělení licence v rozsahu dle čl. III smlouvy poskytovatelem nabyvateli k užívání autorských děl <specifikace autorských děl>.

II.2 Předmětem smlouvy je dále závazek nabyvatele k uhrazení odměny za udělení licence poskytovatelem dle čl. IV smlouvy.

III.

Rozsah licence

III.1 Poskytovatel poskytuje nabyvateli nevýhradní oprávnění k rozmnožování autorských děl dle bodu II.1 smlouvy ve smyslu § 13 AutZ, jejich rozšiřování dle § 14 AutZ, pronájmu dle § 15 AutZ, půjčování dle § 16 AutZ a sdělování veřejnosti podle § 18 AutZ, jakož i k jakémukoli dalšímu způsobu užití, který se ukáže jako nezbytný pro zpřístupňování děl pomocí služby Ebrary Dash. Podrobný popis postupu, jakým budou díla do Ebrary Dash umístována, a způsobu, jakým budou jednotlivá díla zpřístupněna registrovaným uživatelům služby, je obsažen v příloze č. 1 smlouvy.

III.2 Licence dle bodu III.1 smlouvy se poskytuje jako nevýhradní, územně, časově a množstevně neomezená.

III.5 Smluvní strany se dle § 46 odst. 3 AutZ dohodly, že nabyvatel není povinen licenci využít.

IV.

Odměna

IV.1 Nabyvatel poskytovateli za poskytnutá oprávnění bude pravidelně jednou za rok, vždy se splatností ke 31. lednu příslušného roku hradit částku ve výši <výše roční odměny>.

V.

Závěrečná ustanovení

V.1 Veškeré přílohy tvoří nedílnou součást smlouvy.

V.2 Smlouvu lze měnit pouze písemnými dodatky, které budou jako dodatky označeny, vzestupně číslovány a stanou se nedílnou součástí smlouvy.

V.3 Smlouva je sepsána ve dvou vyhotoveních, z nichž každé má platnost originálu a každý účastník smlouvy obdrží po jednom z nich.

V.5 Smlouva nabývá platnosti a účinnosti podpisem smluvních stran.

V.6 Práva a povinnosti plynoucí ze smlouvy přecházejí v plném rozsahu i na právní nástupce smluvních stran.

V.7 Případná neplatnost některého ujednání smlouvy nemá vliv na platnost ostatních ustanovení. Strany smlouvy se v tomto případě zavazují poskytnout si vzájemnou součinnost k uzavření dodatku ke smlouvě, kde bude neplatná část smlouvy nahrazena novým ujednáním, a to ve lhůtě do 14 dnů poté, co tato potřeba vyvstane.

Přílohy: Příloha č. 1: Postup umístování děl do služby Ebrary Dash a způsob jejich zpřístupnění registrovaným uživatelům

V <místo podpisu smlouvy> dne <datum podpisu smlouv>

Ing. xxxxxxxxxxxx
xxxxxx knihovna
nabyvatel

<jméno a příjmení jednatele>
<název vydavatele/nakladatele>
poskytovatel

Deloitte označuje jednu či více společností Deloitte Touche Tohmatsu Limited, britské privátní společnosti s ručením omezeným zárukou, a jejích členských firem. Každá z těchto firem představuje samostatný a nezávislý právní subjekt. Podrobný popis právní struktury společnosti Deloitte Touche Tohmatsu Limited a jejích členských firem je uveden na adrese www.deloitte.com/cz/onas.

Společnost Deloitte poskytuje služby v oblasti auditu, daní, poradenství a finančního poradenství klientům v celé řadě odvětví veřejného a soukromého sektoru. Díky globálně propojené síti členských firem ve více než 150 zemích má společnost Deloitte světové možnosti a poskytuje svým klientům vysoce kvalitní služby v oblastech, ve kterých klienti řeší své nejkompexnější podnikatelské výzvy. Přibližně 195 000 odborníků usiluje o to, aby se společnost Deloitte stala standardem nejvyšší kvality.

© 2012 Deloitte Česká republika